

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2011/2012

Milan Bajcura

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

**Projevy agresivity a šikany u žáků a možnosti prevence
(Aggression and bullying among pupils and ways of prevention)**

Autor bakalářské práce: Milan Bajcura

Vedoucí bakalářské práce: doc. JUDr. Dr. Jan Hejda

Studijní program: Specializace v pedagogice

Termín odevzdání bakalářské práce: 31.03.2012

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma

„Projevy agresivity a šikany u žáků a možnosti prevence“

jsem zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedením zákona č. 111/1998 Sb., zveřejněny posudky školitele i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, dne 22.listopadu 2011

.....
Milan Bajcura

Poděkování

Děkuji tímto doc. JUDr. Dr. Janu HEJDOVI za vedení této práce, hodnotné rady, cenné informace a vstřícný přístup.

Anotace

Projevy agresivity a šikany u žáků a možnosti prevence

Svou prací poskytují ucelený a v jeden celek sumarizovaný přehled agresivního chování dětí školního věku, který laikovi přináší návod, jak se pokusit zamezit jeho páchání. Specifikuje jednotlivé vlivy a možnosti nápodoby z domácího i školního prostředí. Především je znatelný vliv médií a to jak v podobě tištěné, televizní, i internetové. Bakalářská práce je zakončena výzkumem ve školním prostředí, týkajícím se informovanosti veřejnosti na dané téma.

Annotation

Aggression and bullying among pupils and ways of prevention

My work provide a comprehensive and in a single unit summarized an overview of the aggressive behavior of children of school age, which brings unclear instructions on how to try to prevent its perpetration. Specifies the individual effects and emulation options for domestic and school environment. In particular, is the apparent influence of the media both in the form of printed and television, and the Internet. Thesis is the lead research in the school environment, relating to public awareness on a given topic.

Obsah

ÚVOD.....	10
1. VÝVOJ AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ	12
2. AGRESE.....	13
2.1 POJEM AGRESE	13
2.2 DRUHY AGRESE.....	14
2.3 TEORETICKÉ SMĚRY	15
2.3.1 Psychologický směr.....	15
2.3.2 Hypotéza frustrace – agrese	16
3. AGRESIVITA	17
3.1 POJEM AGRESIVITA	17
3.2 VLIVY PROSTŘEDÍ	18
3.2.1 Sociální význam agresivního chování.....	19
4. ÚČINKY MÉDIÍ A JEJICH VLIV NA SPOLEČNOST	24
4.1 NÁSILÍ V MÉDIÍCH A JEHO VLIV NA SPOLEČNOST	26
5. TEORETICKÉ POZNATKY O ÚČINCÍCH MEDIÁLNÍHO NÁSILÍ NA AGRESIVNÍM CHOVÁNÍ.....	29
5.1 EXPERIMENTY ZKOUMAJÍCÍ KRÁTKODOBÉ ÚČINKY	29
5.2 EXPERIMENTY ZKOUMAJÍCÍ DLOUHODOBÉ ÚČINKY	31
6. PREVENCE	33
7. SHRNUTÍ.....	39
8. PŘEDMĚT A CÍLE VÝZKUMU	42
8.1 VÝZKUM SPOLEČNOSTI E-BEZEČÍ A VLASTNÍ VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	42
8.2 PROSTŘEDÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	46
8.2.1 Základní škola Nerudova a Čěčova.....	46
8.2.2 Základní škola Oskara Nedbala.....	46
8.2.3 Základní škola Bezdrevská.....	47
8.2.4 Základní škola Kubatova.....	47

8.2.5 Základní škola L. Kuby.....	48
8.2.6 Základní škola J. Š. Baara	48
8.2.7 Základní škola Hluboká nad Vltavou.....	49
8.2.8 Základní škola Zliv.....	49
8.2.9 Základní škola Lišov	49
8.2.10 Základní škola Ševětín	50
8.2.11 Základní škola Týn nad Vltavou – Hlinecká.....	50
8.3 CHARAKTER ZKOUMANÉHO SOUBORU	51
9. POUŽITÉ METODY	52
9.1 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH ZDROJŮ	52
9.1.1 Výzkum v procentech na všech zvolených školách	52
9.1.2 Věkové vymezení oslovených skupin respondentů	53
9.2 VÝSLEDKY VÝZKUMU	53
9.3 POSTŘEHY BĚHEM PŘEDNÁŠEK NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH.....	58
ZÁVĚR.....	60
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ	63
SEZNAM GRAFŮ	65
SEZNAM PŘÍLOH	66

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je neustále se vyskytující a opakující agresivita ve školním prostředí. Žáci vidí negativní chování v televizi, na internetu, doma, ale především ve škole. Šikana je jedním z nejvýraznějších negativních fenoménů dnešní doby. Je důležité, aby si lidé ve společnosti uvědomovali, že tento sociálně patologický jev existuje a může se dotýkat nás všech, nejen samotných agresorů a obětí. Každý, kdo se s tímto jevem setkal, si klade otázku, proč k ní mezi dětmi dochází, zda jde o špatnou a nezodpovědnou výchovu nebo zda jim dáváme špatný příklad ze světa dospělých. Šikana nestačí jen odsuzovat, nestačí ji potírat, především je třeba jí porozumět. Neexistuje žádný jednotný, okamžitě použitelný a vyčerpávající recept. Každá škola, každá třída má s tímto jevem problémy a vyžaduje jiný přístup.

Dnešní svět je prostoupen kulturou společnosti, ve které jedinec žije a je postupným přijetím daných a uznávaných znaků společnosti značně ovlivněn. Všichni se nacházíme ve světě, který je globalizován, nejen distribucí a dostupností výrobků, které ke svému životu potřebujeme, ale díky multikulturnímu soužití různých národů a náboženského smýšlení na nás mají take vliv nadnárodní společnosti a centralizace. Média jsou k tomu využívána 24 hodin denně a bez nich by si již nikdo nedokázal představit svou funkci. Prostředky, kterými jsou informace podávány širokému spektru veřejnosti, značnou měrou ovlivňují život nás všech. Uplatnění jednotlivce v dnešní společnosti vyžaduje neustálé využívání získaných zvyků, dovedností a schopností, jež potřebujeme k dalšímu rozvoji. Jedná se o sdílení a získávání poznatků, informací, chápání různých jevů, reflexe vlastního postavení a osvojení hodnotové orientace. Schopnost zpracování, vyhodnocení a využití podnětů, které přicházejí z druhého světa, především prostřednictvím 7. velmoci, je někdy problematické. Nelze slepě důvěřovat všemu, co si kde přečteme, přebereme a osvojíme. Informace, které na nás útočí především z tisku, rozhlasu, televize a internetu nás mohou snadno zmást. Média se tak stávají rozhodujícím socializačním faktorem, který dokáže zastínit jiné důležitější faktory – školu a rodinu. Jsou ohrožena morální měřítko a hranice slušnosti.

V dnešní materialistické společnosti je otázka médií zahrnuta ve výchově, v politice a kultuře. Média už nejsou pouhým sektorem kultury, jsou něčím, co rozhoduje o modelu společnosti. Nové sdělovací prostředky mohou být mocnými nástroji výchovy. Je tu však i druhá strana. Je známo, že média mohou být využita k dobru osob a společností, lze je však i zneužít k ovládnutí, manipulování, vykořisťování a korupci. V negativním smyslu mohou vlivy médií překrucovat skutečnost, kazit vkus, vést k cynismu, bezohlednosti a podporovat růst násilí mezi lidmi. Agresivita je patrná již u dětí předškolního věku, rozhoduje výchova rodičů, především matky. I malé děti jsou již ovlivňovány sociálním prostředím, v němž žijí. Rozhoduje, zda jsou rodiče mladší či starší, zda je dítě jedináčkem nebo vyrůstá se sourozenci a především zda má schopnost sociálního citění. Ač se to může někomu zdát zcestné, pokud je matka ještě nenarozeného jedince vystavena agresivnímu životnímu stylu, ten se na dítě z velké části přenáší.

Stále častěji se ozývají hlasy, varující všechny před negativními důsledky obrovské mediální expanze posledních deseti let. V tomto duchu celosvětově probíhají různé metodologické výzkumy a pozorování do jaké míry jsme médiím ovlivnitelní. Údaje se od sebe liší, pochopitelně podle zadavatele a cíle projektu. Média, jak jsem již popsal, jsou věčným a vděčným tématem pro jakoukoli diskusi. Nelze je přehlížet, popírat, odstrkovat nebo před nimi utéct. Člověk nemůže žít sám a bohužel ani bez informací. Vždyť jsou tu pro nás a my pro ně. Děti jsou velice fixované na vše nové, přístupné či nepřístupné. Jak praví staré přísloví: „Zakázané ovoce nejlépe chutná“. Nesnažme se před dětmi skrývat to, co nám svět, kultura a internet přináší. Snažme se jim vysvětlit, jaký negativní vliv na kohokoliv z nás, zejména na ně, mají.

Bakalářská práce se zabývá agresivitou a agresivním chováním a přibližuje, jaký vliv mají na samotnou výchovu média. Stejně tak tím, do jaké míry agresivita působí na žáky druhého stupně základních škol.

K získání statistických výstupů jsem použil kvantitativní metodu. Mezi žáky byly po jednotlivých přednáškách rozdány dotazníky, ve kterých anonymně odpovídali na jednotlivé otázky. Byla použita dotazníková metoda, metoda rozhovoru – řízený. Dále rozhovor skupinový a individuální.

1. Vývoj agresivního chování

Agresivita a násilí existují ve světě pravděpodobně tři a půl milionu let, od doby, kdy se bytost podobná opici pokusila postavit na zadní nohy a vydat se život ohrožující cestou vedoucí za potravou, získáním svého teritoria a rozšířením rodu. Agresivita se vyskytovala v průběhu celého vývoje našich předků – např. loupáním, kamenováním, válkami, křížovými výpravami a pronásledováním slabších a osamocených. Tento stav lze charakterizovat slovy „žrát nebo být sežrán“. Ani velcí filozofové, umělci, kněží a myslitelé, nedokázali násilí a agresivitě jakkoliv zabránit. Nebylo nic platné, že psali požadavky, apely, poznatky a ideje. Vojevůdci, císařové, králové a další vrcholní představitelé národů prahli po moci, nadvládě, zotročování a porobení si statisíců obyvatel velkých území. Mnozí z představitelů se také snažili o ukončení válečných vřav, ale vždy se jednalo jen o krátký časový úsek, který byl ukončen dalším zbytečným krveprolitím. Ohlédneme-li se zpět, nikdy nepanovalo tak klidné období jako posledních 50 let. Nesmíme však opomenout války na území bývalé Jugoslávie v 90. letech minulého století, či neustálé africké války o moc nad obrovskými nalezišti ropy, diamantů, mědi a dalších nerostů. Na základě těchto událostí může člověk získat pocit, že opravdového míru lze dosáhnout zase jen násilím.

Agresivita se však v lidstvu geneticky nepřenáší. Může se zdát, že pokud je agresivní rodič, tak se automaticky zlost, emoce a afekt projeví v chování potomka. Vždy je hlavní příčinou tohoto stavu vliv prostředí, který potomek mohl brát jako obranný postoj. Především je rozhodující sociální a psychický faktor, velkou roli hraje i nápodoba u vrstevníků a sourozenců.

Hlavní příčinou jsou vlivy prostředí, kdy děti tento vliv berou jako obranný postoj – reakce na tlak prostředí. V minulosti se nikdo nezabýval samotnou výchovou dětí, děti byly pouze novou pracovní silou, nežřídká již od mládí vychovávány k boji a ochraně svých vrstevníků. Agrese byla přímo vyžadována k zachování další populace.

2. Agrese

Význam slova agrese, z latinského *aggredior*, je příbuzné ke slovesu přistupovat, přikročit k něčemu, podniknout, obrátit se k někomu, napadnout a udeřit. Do našeho slovníku se dostalo z francouzštiny.

2.1 Pojem agrese

Agresi lze pochopit jako emocionálně iniciované a aktivní chování, které může být zaměřené nebo nezaměřené. Podle Korffů agrese jako přirozená hnací síla patří k základnímu lidskému vybavení. Agrese vzniká buď procesem vývoje jedince v kolektivu, nebo jako obranný mechanismus proti eskalaci vnějšího světa. (Frielingsdorf, 2000, s. 22).

Podívejme se na vysvětlení pojmu z pohledu encyklopedie, kde zjistíme, že např. P. Hartl (1994) definuje agresi jako nepřátelství, útočnost či výbojnost v jednání vůči určitému objektu či útok na překážku (osobu, věc) stojící v cestě k uspokojení potřeby.

Rozlišují se čtyři stupně agrese:

1. Bez vnějšího projevu, probíhá pouze v myšlení.
2. Projeví se navenek, např. hrubým slovem, nadávkou, výrazem.
3. Destrukce vůči okolí, bouchnutí dveřmi, do stolu apod.
4. Fyzické napadení druhé osoby.

„V sociologickém a sociálně – psychologickém smyslu, je agrese chování, které vědomě a záměrně poškozují zájmy druhého, ubližuje mu, způsobuje mu utrpení, omezuje ho či násilně mu brání ve výkonu činnosti, kterou chce vykonávat.“ (Velký sociologický slovník, I. svazek, 1996, s. 44).

V současnosti rozeznáváme tři zcela odlišné náplně tohoto pojmu:

„1. V prvním významu zůstáváme původnímu slovu napadnout a používá se v politice k charakterizování protiprávního ozbrojeného útoku nebo přepadení jednoho státu druhým. Týká se tedy společenského jevu a lze jej tedy chápat jen na podkladě společenských věd.

2. Ve druhém významu se tohoto pojmu používá k označení reakcí lidského jedince. Prostřednictvím Sigmunda Freuda a psychoanalýzy, přes soubor poznatků o chování, se dostal do hovorové řeči a charakterizuje širokou škálu individuálních reakcí, které mají bezprostřední nebo podmíněný vztah k ubližování jiných.

3. Ve třetím významu se pojmu agresivní používá k charakterizování zvířecích projevů chování, které mají vnitrodruhových nebo mezidruhových potyčkářských funkcí pro zachování druhu“ (Mohring, 1979, s. 148).

2.2 Druhy agrese

Agresi není jednoduché definovat, neboť tento pojem zahrnuje mnoho různých aktivit, které vyjadřují tendenci útočit, napadat, respektive poškozovat a ničit.

Zaútočit lze na někoho fyzicky – třeba pěstmi, ale i verbálně, výhrůžkami, že bude zničen, zraněn či zabit, ale i sociálně – zničit jeho dobré jméno či pověst pomluvami a intrikami. Agrese může, ale i nemusí být provázena pocity nepřátelství agresora vůči jeho oběti. Agresivním atakem je i vyhrožování.

Rozlišujeme dva druhy agrese:

„1. Zlobnou agresi, která je reakcí na frustraci a je doprovázena pocity vzteku, nenávisti či pocity nepřátelství (hostility).

2. Instrumentální agresi, vystupující bez uvedených pocitů a postojů jako naučená technika.

Zlobná agrese směřuje k poškození, případně ničení svého objektu, cílem instrumentální agrese je pouze vyvinutí tlaku na její objekt. Zlobná agrese má zřejmě pudový původ, instrumentální agrese je naučená“ (M. Nakonečný, 1997, s. 9).

P. Hartl a J. Budka (1993) dělí ve svém Psychologickém slovníku, agresi na pět druhů:

„1. Agresi altruistickou – zaměřenou k ochraně druhých.

2. Agresi anticipující – agresivní reakce s cílem hájit vlastní teritorium vůči vetřelci.

3. Agresi indukovanou – vyvolaná nejčastěji s úmyslem zkoumat agresivní chování.

4. Agresi instrumentální – agresivní projevy, které jsou výsledkem učení, zkušeností. Agrese, která byla osvojena projevy, které okolí svými reakcemi posílilo.

5. Agresi přesunutou – agrese zaměřená proti organismu nebo objektu, který není zodpovědný za podněty, které spustily agresivní chování. Jedná se o termín často používaný klinickými psychology v souvislosti s obrannými mechanismy“ (Hartl, Budka, 1993, s. 7, 8).

2.3 Teoretické směry

O původu agrese existují různé teorie, často kontroverzní. Všechny obsahují důležité aspekty, které mohou přispět k teorii agrese jako celku.

2.3.1 Psychologický směr

K. Freilingsdorf (2000) ve své knize uvádí, že Lorenz, Portmon, Freund a jeho psychoanalýza považují agresi za vrozené a endokrinní faktory. Tento psychodynamický model přejímá pojem energie klasické fyziky, podle něhož se žádná energie nedá jednoduše odstranit. Zůstává a hledá si nějaké působiště, místo. Když ho naplní a další agresivní energii už nelze pojmout,

pak si tato energie hledá nějaký ventil. Řešení „modelu parního kotle“ spočívá v tom, že dříve než dojde k „přetlaku“ s nebezpečím exploze, je agresivní energie včas vypuštěna na jiný objekt. Lze ji například využít ve sportu, což nazýváme sublimací.

Naučně teoretická škola upouští od zřetele k endokrinnímu pudu a přihlíží k vnějším podmínkám a úloze učení a zkušenosti při vývoji agrese.

Z pohledu sociální naučné teorie není člověk hnán vnitřními silami ani bezmocně svírán okolními vlivy. Psychologické fungování se dá nejlépe pochopit jako trvalá reciproční interakce mezi chováním a podmínkami kontroly. Ve snaze formovat své chování se můžeme, pomocí strategie odměny a trestu, při určitých modelech chování, naučit žádoucímu zacházení s agresemi.

2.3.2 Hypotéza frustrace - agrese

Dle Frielinsdorfa (2000), Dollard, Miller a Sears považují agresi za důsledek frustrace. Podle nich je agrese reaktivní, tzn., že:

„Je následkem znemožněného bezprostředního naplnění pudu. Jako taková se pak dá také zdolat překonáním všech vnějších podmínek vytvářejících frustraci“ (Frielinsdorf, 2000, s. 9-10).

3. Agresivita

Agresivitu je možno definovat jako tendenci k agresivnímu chování. Přesně je možné agresivitu charakterizovat jako relativně perzistentní pohotovost nebo predispozici jednat agresivně v různých typech situací.

„Agresivní chování je porušení sociálních norem, omezující práva a narušující integritu živých bytostí i neživých objektů. Jde o symbolické nebo reálné omezování, poškozování a ničení. Agresivitu lze chápat jako sklon k takovému chování. Agrese označuje aktuální projev takového chování“ (M. Vagnerová, 1999, s. 266).

3.1 Pojem agresivita

J. Průcha, E. Walterová a J. Mareš (1995) vymezují agresivitu jako útočnost, tendence nepřátelství, ať už slovně nebo útočným činem, tendence prosazovat sebe, své zájmy a cíle bezohledně, nemilosrdně až brutálně, tendence ovládnout sociální skupinu a získat takové postavení, které umožňuje vnucovat této skupině své názory, rozhodovat o její činnosti a osudu jednotlivých členů.

Podle Vágnerové (1999) je agresivní chování obvykle prostředkem, jak dosáhnout uspokojení, kterému stojí v cestě překážka. Agresivní jednání bývá stimulované prožitkem hněvu či vzteku. Agresivní jednání může být prostředkem k uspokojování osobně významných potřeb. Stává se zdrojem jistoty vlastních kompetencí, které lze kdykoliv použít, může být uspokojující i proto, že potvrzuje vlastní moc.

V souvislosti s agresivitou se někdy používá termín hostilita. Oba uvedené pojmy od sebe můžeme významově odlišit. Hostilitou lze nazvat dlouhodobý emocionální stav, který přerůstá v trvalý postoj vůči lidem. Je pro něj charakteristické nepřátelství vůči ostatním lidem, projevuje se snahou někoho poškodit, ublížit mu. Spouštěcím mechanismem může být propukající duševní choroba (Průcha, Walterová, Mareš, 1998).

3.2 Vlivy prostředí

Jedním z hlavních faktorů, který ovlivňuje lidskou agresivitu, je faktor sociálního prostředí, ve kterém jedinec žije. Prostředí má schopnost agresii jak podnítit, především u extrémistických a pravicových hnutí, tak i tlumit. Během vývoje jedince na něho působí sociální prostředí rodiny, školy, přátel a ostatních osob, se kterými přijde do styku. Na jedinci pak záleží, jak se naučí v tomto prostředí žít, reagovat na změny a zvládat obtížné situace, které život přináší.

Rozhodujícím sociálním faktorem je především rodina, je to nejbližší společenství osob. Rodiče svého potomka učí jak se co nejlépe srovnat se současným světem, vždy jsou pro něho zdrojem zkušeností a studnicí moudra. Toto však platí i pro agresivní projevy. Pokud je dítě každodenně vystaveno násilí, ve velké míře tento životní styl přejímá a je velká pravděpodobnost, že se v dospělosti bude chovat stejně (Pánková, 2006).

Každý z nás patří do určité množiny malých, středních či velkých sociálních skupin. Skupiny mají různé hodnoty, normy, zvyky a způsoby, které musí jejich členové dodržovat. Objevuje se i míra tolerance k násilí, některé skupiny ho mohou plně podporovat. Nakonec je třeba vzít v úvahu i klima, které vládne celé společnosti (Pánková, 2006). Např. období, kdy je zvýšené množství vražd. Jedna skupina společnosti ho vidí jako celospolečenský problém, v případech zjištění pachatele požadují co nejvyšší trest – trest smrti. Druhá strana společnosti se domnívá, že usvědčenému a odsouzenému pachateli zcela jistě pomůže resocializace v nápravném zařízení. Názory na trest smrti rozdělili společnost krátce po zrušení této sankce po roce 1990 a do dnešní doby nejsou vyhraněné. Obdobně je tomu i při spáchání nejhroššího trestného činu mladistvým či nezletilým. V paměti můžeme okamžitě vylovit případ z počátku roku 2004, kdy tehdy nezletilý třináctiletý chlapec znásilnil a poté zavraždil svou kamarádku nedaleko Kmetiněvsi na Kladensku. Společnost tento případ okamžitě rozdělil na dva tábory. Jedni požadovali okamžité, co nejtvrďší potrestání. Dokonce sám tehdejší ministr spravedlnosti Pavel Němec požadoval snížení věku trestní odpovědnosti mládeže. Chlapec byl umístěn do nápravného zařízení pro mladistvé a minulý rok byl propuštěn. Do místa svého předchozího pobytu se již nevrátil.

3.2.1 Sociální význam agresivního chování

Agresivita není jenom záležitostí jedince nebo malých sociálních skupin, na jejím rozvoji se spolupodílí i společenské klima. Významnou roli zde podle Vágnerové (1999) hraje sociokulturní vzorec, reprezentativní pro společnost, který je normou a modelem pro všechny členy společnosti.

Další autor zabývající se tímto problémem, M. Petrušek, hovoří o vlivu kulturního klimatu.

„Kulturní klima svým způsobem prezentuje násilí a projevuje k němu určitou míru tolerance. Společenské klima může na symbolické úrovni násilí banalizovat a i nepřímo podporovat, jak je již předkládáno společnosti masmédií. Tímto způsobem je ovlivňována hranice předpokládané normy a velká citlivost společnosti k jakýmkoli agresivním projevům. Symbolicky prezentované násilí může sloužit k odreagování napětí a agresivity, může ji však zároveň stimulovat a aktivizovat z latentního stavu“ (M. Vagnerová, 1999, s. 267).

Dále se mezi mládeží vyskytují různé druhy afektů. Poruchy emotivity (citlivosti) dělíme na poruchy afektů a nálad a poruchy vyšších citů.

Poruchy afektů

Poruchy afektů se vyznačují zejména nepřiměřenou intenzitou projevu.

Nezvládnutý afekt

Nezvládnutý afekt se projeví nadměrnou, často agresivní, surovou reakcí. U postiženého jedince nedochází k poruše vědomí – jedinec ví, co dělá, ale nedokáže své jednání ovládnout. Často propuká u člověka výbušného, asociálního a suverénního.

Patický afekt

Patický afekt se vyznačuje taktéž vysokou intenzitou reakce (bouřlivý neklid, poté automatické chování a následně porucha vědomí), ale na rozdíl od nezvládnutého afektu, u jedince dochází

k poruše vědomí. Vzniká nejčastěji při oslabení jedince – v alkoholickém opojení, u epilepsie, u demence, ale i u jinak „normálních“ lidí například po vyčerpání, hladovění, křivdě, ponížení.

Afektivní stupor

Afektivní stupor se vyznačuje neschopností pohybu, řeči, mimiky a gestikulace, které předchází velmi silný podnět (například hrůzostrašný čin).

Fobie

Vtíravé strachy. Mezi nejčastější fobie patří:

- Agorafobie – strach z prostranství (například strach z vycházení na ulici).
- Arofobie – strach z výšek.
- Arachnofobie – strach z pavouků.
- Infarktofobie – strach z infarktu.
- Kancerofobie – strach z rakoviny.
- Kerautofobie – strach z blesku.
- Klaustrofobie – strach z uzavřených prostorů (například ve výtahu).
- Mysofobie – strach z nečistoty.
- Nozofobie – strach z nemoci.
- Nyktofobie – strach ze tmy.
- Sociální fobie – strach ze sociálních situací.

Poruchy nálad

Pro poruchy nálad je charakteristická nepřiměřenost v délce trvání i intenzitě projevu.

Expanzivní nálada

Expanzivní nálada se vyznačuje zvýšenou emoční reaktivitou, která se projevuje vysokou aktivitou, energií a sebevědomím jedince. Lehčím stupněm expanzivní nálady je euforie (zvýšená spokojenost jedince).

Manická nálada

Manická nálada se projevuje veselostí až rozjařeností, zvýšenou bystrostí a postřehem nebo naopak hádavostí a podrážděností. Manická nálada se může vyskytovat například u schizofreniků.

Extatická nálada

U extatické nálady jedinec pocítuje blaho, je rozjařený, nadšený, jako u vytržení. Aktivita jedince se většinou zaměřuje pouze jedním směrem (je jednostranná) a v těch ostatních je snížena. Může se vyskytovat u lidí hysterických, postižených epilepsií.

Apatická nálada

Při apatii dochází ke ztrátě „nálady“. Jedinec je ke všemu lhostejný, pasivní, bez iniciativy. Apatie se vyskytuje zejména u demence, deprese a v konečné fázi toxikománie.

Depresivní nálada

Základním znakem deprese je smutek, bezútěšnost, strach a zpomalení vitálních a psychomotorických funkcí. Postižení jedinci často naříkají, jsou neklidní (protože pocítují úzkost) a vyskytuje se u nich sebevražedná aktivita.

Poruchy vyšších citů

Nejčastěji se jedná o nerozvinutí, ztrátu či snížení vyšších citů. Poruchy vyšších citů mohou být vrozené (například necitelnost, otrlost, bezohlednost aj.) či získané (například následkem úrazu hlavy, alkoholismu, encefalidity, demence, schizofrenie aj.).

Sociální tupost

Snížená schopnost či totální neschopnost citového kontaktu (postižený jedinec není schopen navázat citový vztah). Často vzniká následkem těžké psychické poruchy jako je demence, schizofrenie nebo při těžké poruše osobnosti.

Morální tupost

Tato porucha citů bývá často vrozená či se vytváří již od ranného dětství. Postižený jedinec je vysoce egocentrický, bezcitný, bezohledný a nemá žádné citové zábrany, proto se také často dopouští trestné činnosti. Morální tupost se vyskytuje zejména u lidí s poruchou osobnosti.

Dalšími poruchami vyšších citů mohou být například i „přehnané“ vášně (hráčská, žárlivost, ideologická atd.).

Jejich sociální dopad na společnost se od počátku může zdát zanedbatelným. V prvopočátku se malé „zlobení“ dětí ve školách jeví jako, že chce zkoušet, co vydrží jeho spolužák, ale pokud se nezarazí už v začátku, může se rozhořet v mnohonásobné agresivní projevy. Jeden násilník ve třídě na sebe může navázat ostatní vrstevníky, kteří si mohou myslet, že v jednotě je síla. Vždy záleží na přístupu kolektivu. V žádném případě by neměli trpět ponižování, týrání a napadání jejich spolužáka. Pedagog musí razantně ukončit toto jednání, které se může, jako mor rozšířit po celé škole i za brány budovy.

Ve společnosti se agresivní násilí snáší těžko, ale jen pár jedinců či kolektivů okamžitě reaguje na společenské zlo. Davové násilí na ulicích, sportovištích a na kulturních programech narušuje ostatní soužití.

Agresivita může být podporována i výchovou rodičů, kteří slepě přehlíží nenormální chování svého potomka. V chování svého syna či dcery nevidí žádný problém. Dle jejich tvrzení za vše může škola, spolužáci, protože doma se chová zcela bezproblémově. Jejich názorem je, že škola je od toho, aby jejich dítě vychovávala, rodiče se tím zbavují zodpovědnosti. Nejsou schopni přijmout jakoukoliv výtku vůči jejich výchově, mají pocit, že dělají vše správně pro blaho potomka.

Mnohdy si může agresivní jedinec vybijet zlost na zvířeti, které se nemůže bránit. Podporování či nezamezení agrese vybité na zvířeti může mít v konečném důsledku ještě další dopad. Dítě je jedinec učenlivý, a pokud pozná, že se zvíře nedokáže bránit, začne ho považovat za slabého jedince. Toto chování se však může přenést do širšího sociálního prostředí – „pokud je ve třídě

někdo slabší než já, můžu si k němu více dovolit, on se totiž nedokáže bránit“. V podstatě jsme na prahu školní šikany.

Je třeba předcházet negativnímu sociálnímu dopadu na jedince i školní kolektiv. Nikdo nechce mít ve třídě delikventa, který ubližuje ostatním a vyvyšuje se nad ně. Napadaný jedinec pak dostane strach do školy chodit, aby se vyhnul dalším atakům na svou osobu. Doma předstírá nemoci, bolesti hlavy a ranní nevolnosti. Eventuelně tedy do školy jde, ale do samotné budovy nedojde a nastává problém záškoláctví. Nebude „za školou sám“, mnoho dětí tráví svůj školní čas potulováním po parcích, lesích a není pak problém se chtít před kolektivem vytáhnout a začít s drobnou kriminalitou. Z praxe se mnoho dětí „baví“ drobnými krádežemi v malých samoobsluhách a nákupních domech.

Pokračující formou jak trávit volný čas je vandalismus a v neposlední řadě např. sprejerství. Nejprve na odlehlých místech, následně v centrech měst.

Utiskovaný a ponižovaný jedinec se časem může stát samotným agresorem.

4. Účinky médií a jejich vliv na společnost

O tom, že zvýšený výskyt násilných scén v televizi, násilí v tisku a na internetu je značný, nelze pochybovat. Můžeme položit následující otázku: „Musí tohle vaše dítě opravdu vidět? Nemůžeme ho do určitého věku, do doby úplného smyslového chápání dané situace, před touto skutečností ochránit?“ V dnešní době je to sisyfovská otázka. V posledních několika letech se agresivita přesunula z akčních filmů, hororů a jiného žánru i do kreslených a hraných pohádek. Děti jsou svědky násilí nejen v domácím prostředí, ale i na veřejnosti. Dřívější stud, řešit problémy mimo zraky ostatních, se jaksí vytratil a lidé jednájí zkratovitě, zbrkle, bez rozmyslu. To samé se pak odehrává v dětském světě. Více jak polovina dětských her na internetu se odehrává v duchu překonání svého soupeře, sama sebe, a to i za cenu destrukce. Jak se pak mají děti srovnat ve světě, kde po jednom úderu do hlavy se druhý hned nezvedne, neotřepe a nevrátí atak zpět. Nedokážou pochopit, že vystřelený náboj nelze vrátit a svůj cíl si vždy najde. Proč nám na ulicích, při dopravních nehodách a jiných situacích umírají lidé, které jsme tak obdivovali a měli rádi?

Pokud si vzpomenu na své dětství, tak se hádky dospělých před zraky dětí téměř neřešily. Teď je tomu právě naopak, dítě je každodenně vystavováno tlaku okolí. Sedne si k televizi a neustále vidí války, nepokoje, rvačky a vraždy. Některé televize si v tomto směru „lebedí“, čím více krve, tím větší sledovanost. Dítě se pak opravdu stane konzumentem čehokoliv. Jak jsem již uváděl, ani tučné pokuty za uvedení morbidních či sexuálních scén před desátou hodinou večerní, nikoho nepřinutí ukončit mediální masakry.

Vždy pochopitelně záleží na rodiči, co umožní svému potomkovi sledovat, číst a čeho být svědkem, ale to bychom museli své dítě vychovávat na pustém ostrově bez televizních přijímačů, bez rádiového a mobilního pokrytí.

„Média mají dar vyvolat celou řadu různorodých účinků. Tyto lze klasifikovat na prvoplánové, ale i na ty, s kterými se nepočítalo. Jejich působení lze potom rozdělit časově na krátkodobé či dlouhodobé a také podle rozsahu působení a zaměření na účinky působící na jednotlivce, případně na skupiny a neposlední řadě i na celou společnost“ (McQuail, 2002, s. 368).

Z dlouhodobých účinků na společnost je kolektivní reakce na určitý obsah, který se vyskytl v médiích. Např. se může jednat o šíření pokroku nebo distribuci vědomostí. Jsou to důležité informace, u kterých je třeba, aby o nich měla široká veřejnost povědomí. Často se jedná o technologické inovace podávané v podobě reklamy a všeobecné osvěty. Média přispívají přímým úmyslem ke společenské kontrole a systematicky podporují přizpůsobení se zavedenému pořádku a standardním vzorcům chování. V těchto věcech rozhoduje i etika. Média mohou ovlivnit, o čem se bude ve společnosti hovořit a rozhodovat, co bude důležité. Stačí uvést dvojsmyslné zájmy některých společností o uplatnění určitého výrobku do zákonů, které schvalují naši zákonodárci. Je to pevně zakotveno ve Sbírce zákonů, přičemž za půl roku to již není povinné. Výrobci a distributoři si chvílku zaplnili prázdné šuplíky získanými financemi. Teď nadávají obchodníci, že mají plné sklady zákonem předepsané výbavy a občané to nemusejí nakupovat.

Ve vztahu k jedinci se v souvislosti s dlouhodobým neplánovaným účinkem hovoří o možné socializaci jedince, kdy se média považují za jeden ze socializačních činitelů a to zejména proto, že nám nabízejí model, jak se chovat v určitých situacích a co je od nás v určité roli očekáváno. Co se týká krátkodobých účinků na jedince, setkáváme se zde s účinky mediální kampaně, jako záměrné přesvědčovací činnosti zpravidla autoritami za vydatné pomoci médií. Nakonec mohou chtít média vyvolat určitou odezvu diváka nebo nechtěně vyvolat individuální reakci.

Jako krásný příklad lze uvést spouštění reklamních bloků mezi ranními pohádkami o víkendech všech televizních stanic, kde předpokládají velkou sledovanost dětského diváka. Ono pak velmi časté a známé: „Mamí, tatí, já to chci, tu hračku má každý ve třídě a já ne, proč mi to nekoupíš!“ apod., nás vede k myšlence velmi dobrého obchodního tahu zprostředkovatele reklamy. Můžeme si sami domyslet jakým „vyděračským“ způsobem nás občas potomek přinutí tu životně důležitou (a zcela zbytečnou) hračku koupit a mít klid, nebo mít chuť televizi na okamžik vypnout, odhlásit, odpojit a zničit. Ne, poslední slova byla pochopitelně míněna s nadsázkou, ale sáhněme si sami do svědomí, kolik z nás naléhavému pláči našich dětí podlehne. Máme-li v úmyslu zkoumat vliv násilí, prezentovaného médii na

konkrétního jedince, skupinu, případně společnost, jsme povinni brát na zřetel faktory, které do vztahu vstupují a také jej ovlivňují.

4.1 Násilí v médiích a jeho vliv na společnost

V předešlé části práce jsem se zabýval vlivem médií na chování jedince a příčinami, které ovlivňují agresivitu v obecné rovině. Tato kapitola se pokusí propojit obě problematiky. Jakou formou je násilí prezentované v médiích a do jaké míry může ovlivnit chování dětí. Z faktů, které byly dosud prezentovány, vyplývá, že násilí předkládané médii, může mít příčinnou souvislost s agresivním chováním. Pokud známe faktory, které ovlivňují skutečnost, zda a jaký vliv bude mít určitý mediální produkt na konkrétní osobu a také to, že příčinu agresivního chování způsobuje mnoho vzájemně propojených faktorů, je již jednoduché vymezit jaké množství proměnných vztahů mediální násilí – agresivita - zřejmě poskytne. Hlavním úkolem této práce tedy nemůže být předestření jednoznačné odpovědi na otázku, ale pouze snaha o přiblížení vývoje názorů a výzkumů z této oblasti.

Co se týče konkrétních médií, tak zcela bez diskuze všem vévodí televizní vysílání. Násilí prezentované tímto médiem, přijímají všichni diváci, bez rozdílu věku, pohlaví a náboženského či politického smýšlení. Z velké části najde televize podporu ve všech vrstvách. Málokdo z nás může popřít tu skutečnost, že třeba dnešní třináctileté dítě shlédlo na televizní obrazovce nejméně 52 000 vražd, znásilnění, ozbrojených loupeží a přepadení a jeho doba, kterou denně stráví u televize je delší než 4 hodiny. Když se podíváme na tento časový údaj, uvědomíme si, že to představuje polovinu naší pravidelné pracovní doby. Jsou tu scény, buď hrané nebo skutečné, představující násilí, jež eskaluje do téměř pravdivých skutečností. Programy, které naše děti sledují, dříve označované jako násilné nebo mravně narušitelné – s hvězdičkou – a vysílané v pozdní době, jsou dnes vysílány v odpoledních či dokonce dopoledních hodinách. Všeobecná tolerance vůči násilí se mezi populací zvyšuje, již se neřeší, co by mohlo být dětem mravně nebezpečné. Dříve se tyto scény odrážely pouze ve filmové produkci, dnes jsou každodenně předkládány ve zpravodajských pořadech. Pochopitelně komerční stanice

vedou, ať už je to televize Nova, nebo Prima Family. Druhá jmenovaná má dokonce v hlavních zprávách více jak 25minutový pořad přímo věnovaný tématům kriminality – kdo, kde, koho zabil, okradl, podvedl, znemožnil. Nova je v poslední době v mírném závěsu, sama by tuto možnost chtěla využít, ale dle interních zdrojů jí chybí redaktoři, kteří by válcovali sledovaností svou konkurenční „sestru“. Toto mohu sledovat zcela zasvěceně, vzhledem ke svému současnému pracovnímu postu tiskového mluvčí jihočeské policie. Denně přicházím do styku jak s televizními či rozhlasovými redaktory, tak i redaktory z tisku a mohu zcela nepokrytě přiznat, že senzace jsou pro ně to hlavní. Dopravní nehody, násilné trestné činy, podvodné jednání a drogová problematika je živí, jejich chleboďárci jsou lační těchto informací a není dne, aby se o tyto případy nezajímali. Sami pak jednoznačně konstatují, že 80% vysílacího času plní krimi. Sami se snažíme ze svých myslí vytlačovat to, že je mezi námi ještě pohoda, klid, úcta k druhému a porozumění. Někteří novináři se s jinou problematikou už ani nezatežují. Pro oko diváka, posluchače a čtenáře jako by z jejich pohledu nic jiného než agresivita, kriminalita, brutalita apod. již neexistovalo.

Když se zaměříme přímo na televizi, jedná se i z pohledu veřejnoprávní stanice o komerci. Od velmi skromných začátků, kdy se ještě úvahy o její kvalitě nebraly vážně, urazila obrovský kus cesty. Pochopitelně jednotlivé stanice usilují o největší příjem financí, sledovanost diváků a prestiž ve společnosti. Dnes je televizní přijímač samozřejmým inventářem každé domácnosti, kdo ji nemá, ten jakoby zaspal celé století. V řadě rodin je doplňkem mnoha místností, existuje asi jen málo bytů, kde mají pouze jeden přístroj. Největším problémem, stejně jako u počítače s internetovým připojením, je, že bývá umístěna v dětských nebo studentských pokojích, bez možnosti letmé kontroly, co náš potomek zrovna sleduje. Pořízením satelitního televizního příjmu, je okruh jednotlivých stanic obrovsky rozšířen a rozsah pokrytí signálu je téměř všude 100%.

Bohužel pak může potomek sledovat, co chce. Se slovy „jdi se dívat na televizi, nevidíš, co mám práce, nezdržuj mě od rozdělané práce“ či nějakým podobným výrokem své děti dost často odbýváme. Avšak vše se nám časem může vrátit v tom duchu, že dítě si na každodenní styk s televizí tak zvykne, že když ji nemá, je emocionálně rozhozené, nerudné, nespokojené a neumí si volný čas nikterak ukrátit. Já ze svého pohledu mohu uvést, že jsem také značně

časově vytížen prací, mnoho pracovních věcí si musím přinést domů a pak šidím rodinu. I přes to se snažím dětem věnovat. Snažím se v nich stále vytvářet sportovní dravost, chuť vítězit, být co nejvíce venku. Další problém, někdy ve větší míře, než je tomu u televize, představuje internet. Ještě před patnácti lety byl vymožeností pár společensky vysoce postavených osob, dnes je samozřejmostí. Jde s dobou, je dostupný všem a všude, jak kabelovým připojením, tak wifi připojením či připojením přes mobilní telefon. Pokrytí máme také téměř všude, obrazně řečeno je na zemi opravdu jen pár bílých míst, tzn. míst bez komunikačního pokrytí.

Internet se v českých domácnostech ve větší míře objevuje na počátku tohoto století, za posledních pět let jde o rapidní nárůst. Dle metodologického výzkumu společnosti STEM, k otázkám využití internetu v denním režimu, uvedlo 79% oslovených respondentů, že jej skutečně denně využívá nejméně 3 hodiny, 54% respondentů uvedlo, že využívá připojení jen o víkendu.

Co nám internet přináší? Kromě neustálých nových a senzacechtivých zpráv i zaručené informace z běžného života, politiky, ekonomiky, cestování i krimi zpráv. V těchto zprávách je ze ¾ popsáno jak se mezi lidmi rozvíjí agresivní jednání na silnicích. Nemusíme chodit, respektive jezdit až do hlavního města. Stačí se denně podívat na ranní dopravní špičku v jihočeském krajském městě, kolik agresivity se během pár okamžiků dokáže v lidech sedících za „kolečkem“ projevit. S jakou razancí si vynucují přednost v jízdě, kolik uštěpačných, ponižujících pošklebků a gest za okny jedoucích vozidel vidíme. Jedná se jen o to o pár minut si přivstat, vyjet dříve a nespíchat na rychlostních komunikacích, když se stejně ve městě na křižovatkách setkáme. Častými a nechtěnými svědky tohoto jednání jsou naše děti, které ve vozidlech přepravujeme a pak se ptají proč se ten pán/paní zlobí, mračí, proč si počítá vztyčené prsty a další dotazy. Odpoledne to vidí v televizi, nebo čtou na internetu. Zřejmě nemá cenu dětem lhát, ale je potřeba jim otevřeně říci, že ten druhý řidič tak chvátal proto, aby mohl být první v podniku, jako první si koupit čerstvou housku a kávu apod.

5. Teoretické poznatky o účincích mediálního násilí na agresivním chování

V průběhu mnoha let výzkumů se vyhodnocovaly různé teorie, které by mohly vysvětlit účinky mediálního násilí na agresivitu. Většina výzkumů zaměřených na zjištění vlivu médií na agresi, byla provedena ve Spojených státech Amerických. V České republice je toto téma velice diskutované, jak v odborných kruzích, tak i v široké laické veřejnosti. Podobné výzkumy jako za našimi hranicemi se u nás vyskytují velmi sporadicky, ačkoliv nárůst mediálního násilí po „sametové revoluci“ je razantní.

5.1 Experimenty zkoumající krátkodobé účinky

Jedním z nejznámějších experimentů, který zkoumal agresi dětí osvojenou pozorováním sociálních interakcí jiných osob, je panenka BOBO A. Bandury. Tento experiment je známý použitím velké nafukovací panenky z plastické hmoty, zvané právě BOBO.

Tato hračka připomínala klauna s nosem velkým jako bambule. Tento paňák měl ve spodní části závaží, takže když se udeřil do nosu, převrátil se na záda, ale vlivem kinetické energie se vrátil zpět na původní postavení. V první studii měly možnost hru s paňákem pozorovat předškolní děti, a to, jak si s loutkou hraje dospělá žena. Ta opakovaně napadala loutku velmi neobvyklým a hrubým způsobem. Seděla na loutce, tloukla ji do nosu, bila do hlavy palicí, kopala jí tak, že se paňák posouval kolem místnosti, kde se experiment uskutečnil. Později se děti vrátily zpět ke svým hrám, ale jen na krátkou chvíli.

Záhy byly přinuceny svou hru přerušit a takto frustrovány, byly přivedeny do místnosti, kde byl paňák umístěn. Pozorováním interakce dětí s paňákem se zjistilo, že jejich agresivní chování bylo velmi nápadné tomu, které předtím prováděla dospělá žena, tedy jejich vzor.

„Bandura se tedy domnívá, že agresivnímu chování se děti naučily pozorováním modelu, vzoru či učitele“ (Čermák, 1999, str. 54, 55).

Je samozřejmé, že teorie imitace působí zejména na malé děti, které ještě neumějí rozpoznat, co je dobré a co zlé v tom správném významu, nedokážou určit, že to není správný způsob. Neví také, jaké jsou důsledky tohoto chování. Stačí se podívat kolem sebe na dětská hřiště, kolik filmových hrdinů kolem nás skáče, rozmotává pavoučí síť, létá do atmosféry.

Pro další ilustraci se můžeme podívat do Spojených států Amerických, kde jsou zbraně v rodinách velmi běžné, vzhledem k jejich volnému prodeji atd. Zde dva mladíci ve věku do 16 let shlédli v televizi hru „ruská ruleta“. Vyzkoušeli to a jediná střela, roztočená v osmiranném bubínkovém revolveru si bohužel našla svou oběť hned při prvním pokusu. Tato tragická událost by se zřejmě nestala, nebýt inspirace v médiích při vysílání filmu.

Další pokusy s dětmi prováděl W. L. Josephson. Rozdělil dvě skupiny chlapců prvního a druhého stupně základní školy. První skupině promítl film s násilnými scénami, kde postavy používaly krátkovlnné vysílačky. Druhé skupině byl promítnut film bez násilných prvků. Chlapci obou skupin byli frustrováni buď před filmem, nebo až po něm. Později s nimi Josephson vedl rozhovor a tazatel používal buď vysílačku, nebo mikrofon. Po rozhovoru se chlapci věnovali sportu, konkrétně hokeji a přitom se monitorovala jejich agresivní hra. Předpokládalo se, že chlapci, kteří byli vystaveni násilí v televizi a rozhovoru s vysílačkou, budou ve hře agresivnější, neboť vysílačka byla považována jako významná pro agresivní scénář. Tento předpoklad se potvrdil u chlapců, které jejich vyučující hodnotil jako agresivní. Chlapci hodnoceni jako neagresivní svoji agresi tlumili i přesto, že shlédli film s agresivními prvky a vysílačkou (Čermák, 1999).

„Autor experimentu se domnívá, že pro neagresivní chlapce může být agrese spojena s pocitem viny a strachu a svoje agresivní tendence budou spíše tlumit. Výsledek výzkumu tedy naznačuje, že predispozice k agresivnímu jednání je významným faktorem v podněcování nebo tlumení agrese televizního diváka“ (Čermák, 1999, s. 94).

Popsaná studie patří k těm, které sledují krátkodobé účinky vlivu mediálního násilí v laboratorních podmínkách. Laboratorní experimenty mají sice tu výhodu, že je u nich umožněna kontrola a manipulace s proměnnými, ale z hlediska výraznější informační intenzity

se v dnešní době jako objektivnější jeví studie v přírodních podmínkách. To je také hlavní důvod, proč laboratorní podmínky nezobrazují reálně násilnickou povahu.

V mé profesi, při Krajském ředitelství policie Jihočeského kraje, Preventivně informační oddělení, jsme ve spolupráci s projektem E-Bezpečí, Pedagogické fakulty Palackého univerzity v Olomouci, s Mgr. Krejčí a Mgr. Kopeckým, vytvořili projekt na zkoumání vlivu sociálně patologických vlivů na žáky II. stupně základních škol na Českobudějovicku. Během preventivních přednášek byl vypracován dotazník. Behaviorálním zkoumáním jsme zjišťovali, do jaké míry jsou žáci ovlivněni kyberšikanou. Při tomto zkoumání bylo zjištěno, že 68% dotazovaných se domnívá, že jsou dobře ochráněni před virtuálním útokem násilníka a ví, jaké nebezpečí se skrývá na sociálních sítích, emailu a komunikačních sítích. Skutečnost však bývá zcela jiná. Při prezentaci výkladu jednotlivých pojmů zjišťujeme, že o mnoha názvech ani neslyšeli. Za 10 měsíců byly na 12 základních školách uskutečněny preventivní přednášky zabývající se uvedeným problémem virtuální komunikace. Viz výsledky dotazníků dále.

5.2 Experimenty zkoumající dlouhodobé účinky

Přirozené experimenty nám mohou více pomoci ke zjištění, zda se děti sledováním médií naučily agresivnímu jednání z dlouhodobého pohledu. Především se však musí uvést, že těchto studií se mnoho neprovedlo.

Můžeme například uvést 15 let trvající průzkum vědců z Michiganské univerzity. Zde se v roce 1987 v oblasti velkého a průmyslového Chicaga dotazovali téměř 600 šesti až desetiletých dětí na jejich oblíbené televizní pořady zobrazující násilí. Děti se měly taktéž vyjádřit, zda se ztotožňují se svými hrdiny.

„V současné studii znovu vyšetřili 329 původních respondentů, kterým je 20 let. Vypyтали se na jejich oblíbené pořady a na jejich agresivní chování. Zjišťovali také mezi jejich partnery, přáteli a příbuznými, jak často se uchylují k agresivnímu chování. Především vycházeli z výpisu rejstříku trestů, přestupkového chování a chování na veřejnosti. Výsledky byly velice zajímavé

a ukázaly, že děti, které často sledovaly násilnické pořady, ve svém dospělém věku napadaly svoje partnery 3 – 4x častěji než ty ostatní. Četnost trestných činů a dopravních přestupků u nich byla 3 x vyšší než u ostatních. Také dívky, které v dětství sledovaly násilné filmy, častěji vrhaly na své mužské protějšky nějaké předměty. Agrese a problémové chování se u nich také projevovaly častěji“ (Makariusová, 1996, s. 86).

Makariusová (1996) ve své práci předkládá podobný dlouhodobý ověřovací výzkum provedený ve Spojených státech Amerických a ve Finsku. Děti ve věku 8 a 9 let byly zkoumány ve vztahu mezi preferencí násilných televizních programů a jejich agresivním chováním v tomto věku. Tento výzkum prokázal významný vztah mezi preferencí násilných televizních programů dětmi v uvedeném věku a jejich následným agresivním chováním po deseti letech, tedy na počátku dospělosti. Tento vztah byl významnější než vztah sledováním násilnických filmů a chováním v témže čase. Vysoká míra agresivity na konci studie se týkala chlapců. Rozdíly ve výsledcích se prokázaly u dívek v obou zemích. Zatímco americké dívky vykazovaly svým chováním větší míru agresivity a to nejen vlivem sledování agresivních filmů, finské dívky nebyly zjištěny žádné změny v chování.

Také u nás se obdobným zkoumáním zabýval A. Suchý (2002). Vymezil rizikového dětského diváka mladšího dvanácti let, který denně sleduje televizi více jak čtyři hodiny a mezi jeho oblíbené pořady patří akční filmy, horory a pořady s násilnou tematikou. Nežije ve spořádaném sociálním prostředí a je vybaven silnější dispozicí k agresivnímu chování. Suchý uvádí, že skupinu však nelze omezit jen na mužskou populaci.

6. Prevence

Jak nám ukazují výsledky experimentů v oblasti mediálního vlivu na projevy agresivity dětí a jejich chování, s ohledem na předchozí kapitoly a poznatky v nich popsané, lze se shodnout na skutečnosti, že míra účinku mediálního působení na dětského diváka je vedle jeho psychického stavu závislá na kvalitě výchovy a sociálním prostředí, kde vyrůstá. Vždy je na prvním místě především rodina a škola, která ho má vychovávat do dalšího života. Tyto výchovné veličiny by měly jedince chránit před působením negativního jevu medií a vybavit jej potřebnými znalostmi v dnešním uspěchaném a kapitalisticky orientovaném světě, kde se každý musí postarat sám o sebe.

„Jedinci se má především připravit živná půda pro jeho spořádané a klidné působení ve společnosti, vytvářením kvalitního využití volného času, výchovou k zdravému životnímu stylu a také přiměřeně vhodnou mediální výchovou. Výsledkem by měla být mediální gramotnost“ (Říčan, Pithartová, 1995, s. 16).

Uvedený termín nám vysvětluje, jak připravit děti na užívání médií a jak je vybavit potřebnými znalostmi a porozuměním. To je v posledních letech velice důležité, protože masa informací, která se hrne na naše potomky, může značit sociální zmatečnost. Dítě, pokud je necháno televizi a internetu napospas, může mnoho věcí smyslově přijmout jinak, než autor článku či reportáže myslel. Vnímání velkého množství informací v jeden okamžik je do značné míry nežádoucí, může mít za následek pozdější psychické či psychosomatické narušení osobnosti. Určitě je v tomto případě důležitý rodičovský vzor. Rodiče by měli být vždy správným příkladem svým dětem.

„Vliv médií na děti a mládež je mnohem méně významný než vliv živých lidí, s nimiž děti a mládež tráví volný čas“ (Matoušek, Kroftová, 2003, str. 105).

V našem dnešním světě je tento fakt velmi důležitý. Když si vzpomenu na své dětství, byl pro mě trest zákazu televize jedním z méně závažných. Podívám-li se však na dnešní dětskou generaci, je to pro ně trest největší. To samé se týká přístupu k internetu.

Když jsme společně s Mgr. Krejčím a lektorem p. Nadrchalem ze společnosti E-Bezpečí prováděli průzkum mezi žáky na druhých stupních základních škol v Českých Budějovicích, provedli jsme i sondáž do studentských myslí. Většina ze studentů nám uvedla, že pokud by nemohli alespoň jednou za dva dny na své oblíbené sociální sítě, cítili by se odstaveni od ostatních kamarádů a přátel. Vždy při přednáškách na téma negativní vliv sociálních sítí a sociálně patologických jevů, studentům pokládám otázku k významu slova PŘÍTEL – PŘÁTELÉ. Většina odpoví, že je to kamarád, kolega ze školy či známý. Když jim poté vyložím pravý význam tohoto slova, jsou zaskočeni. Domnívají se skutečně, že je to ten, kterému dovolí vstoupit do svého profilu. Skutečně jim nedochází, že vstupem do množiny „přátel“ na sociálních sítích dají na odiv jiným svůj virtuální život (mnohdy je reálný). Z policejního hlediska se jedná o velmi nebezpečný jev, kdy mohu uvést z loňského roku případ, kdy se adolescent, silně závislý na internetu, pochlubil, že odjíždí s rodiči na zahraniční dovolenou (pro něj asi zbytečnou a otravnou), kde nebude mít možnost připojení na web a sdělil to všem svým přátelům. Neopomněl se předtím pochlubit, do jaké míry mají rodiče zařízený svůj dům, poskytnul fotografie. Po návratu z dovolené měli dům doslova „vybílený“. Způsobená škoda se vyšplhala na víc jak 600 000 korun. Bohužel se podařila vypátrat pouze polovina odcizených věcí. Zde je tedy názorný náhled, že není možné všemu věřit.

Pokud byla v předchozích odstavcích nastíněna problematika rodiny a školy ve smyslu odpovědnosti za pozitivní stimulaci mládeže ve vztahu k médiím, nesmím také opomenout legislativní úlohu státu.

Stát řeší ochranu před nežádoucími vlivy řadou specifických zákonů. Například zákonem o rozhlasovém a televizním vysílání č. 231/2001 Sb., kterému se jinak říká mediální zákon. Dále zde máme zákon o svobodném přístupu k informacím č. 106/1999 Sb., a zákon o regulaci reklamy č. 40/1995 Sb. Tyto zákony mají do velké míry chránit veřejnost a převážně osoby mladší 15 let před nebezpečnými vlivy. V praxi to znamená, že by se pořady s nevhodnou tematikou – pornografie jakéhokoliv druhu, návody k páchání závažného protiprávního jednání a násilí atd., neměly vysílat mezi 06:00 – 22:00 hodinou. Když se však z praktické stránky podíváme na programové složení vysílacích časů komerčních televizí, tak ty výkladové znění těchto zákonů moc necítí. Sex, násilí, brutalitu a návody k výrobě drog či výbušnin, vidíme

v odpolední době velmi často. Rada pro rozhlasové a televizní vysílání uděluje vysoké sankce za prohřešky proti slušnosti a proti duševní pohodě a porušení mravního vývoje dětí. Není možné zakázat nevkus, hrubost, běžnou sprostotu a zejména hloupost. Ta je nekonečná.

Určitě nemá cenu vinit média za to, co vysílají, je to jejich byznys a vždy záleží na jednotlivci, co sledovat chce a co my jako rodiče dítěti sledovat dovolíme. Pochopitelně je jen na nás, jak dokážeme dítěti vysvětlit, aby shlédlo jen to, co je rozumné. Dle mého mínění záleží na oboustranné důvěře, porozumění a vysvětlení, že když je například v televizi svlečený muž se ženou a milují se, není to žádné násilí, ale na takovéto pořady mají ještě menší děti dostatek času.

Varovné klipy ukazují rodičům šokující projevy dětí ovlivněných televizí. Vaše dítě, vaše televize, vaše zodpovědnost. Pod tímto mottem běží od 1. září 2011 na České televizi, Nově, Primě Family a TV Barrandov tři emotivní spoty, které mají posílit zodpovědnost rodičů za to, na co se jejich děti dívají v televizi v pozdních nočních hodinách.

Klipy, které byly vyrobeny v roce 2007 v Rumunsku, zakoupila Rada pro rozhlasové a televizní vysílání (RRTV), nově je adaptovala na české prostředí a nadabovala. Obchodní cena těchto spotů vyšla na 60 tisíc korun.

Tři velmi odvážné a diskusi vyvolávající spoty se jmenují Půlnoc, Oslava a Metro. Zobrazují někdy až šokující projevy dětí inspirované sledováním nevhodným televizních pořadů. Například ve spotu Oslava, malé dítě na oslavě narozenin začne jako šílené bodat nožem do dortu a poté na nůž napíchne svého plyšového medvídka.

Rada se k tomuto kontroverznímu kroku odhodlala poté, co ze sociologických výzkumů vyplynulo, že téměř polovina dětí ve věku 4 až 14 let má televizor ve svém pokoji a každý druhý rodič ve výzkumu přiznal, že se nezajímá o to, jaké pořady jeho dítě v televizi sleduje.

„Jsme přesvědčeni, že jedině takto sugestivním sdělením lze rodiče přimět k zamýšlení, jakým způsobem dovolujeme našim dětem konzumovat televizní program. Faktem totiž zůstává, že ovladač od televizoru v konečném důsledku drží v ruce vždy rodiče, respektive měli by ho

držet,“ uvedla na čtvrtěční tiskové konferenci, která spoty představila, předsedkyně Rady pro rozhlasové a televizní vysílání“ (K. Kalistová, 2011).

Ve školním prostředí se šikana děje i jinou formou, tzv. latentní, kdy oběť protiprávního jednání ani neví, co se kolem ní děje. U šikany platí, že je mnohem levnější, účinnější a snadnější zlu předcházet, než jej později zmírňovat či odstraňovat.

Stejně je třeba problémy ve školách řešit již od prvopočátku. Prevence šikany a jakéhokoli agresivního chování je účinná i tam, kde k těmto jevům zatím nedochází, kde nebyly zatím zpozorovány, ale i tam, kde k nim prokazatelně došlo. Dále pak tam, kde byla uplatněna opatření k bezprostřední nápravě. Prevencí dochází k odstranění hlubších příčin, s eliminací recidivy. Metody prevence jsou v obou případech stejné. Pokud hovoříme o prevenci, je velmi důležité posuzovat školní prostředí podle toho, že v každé skupině je určitá odnož vlivnějších žáků, dochází k tzv. kastování. Lze uvést, že v každé třídě probíhá boj o moc, nadřazenost a určitá privilegia na úkor méně průbojných. I zde můžeme rozdělit způsoby na čisté, se zdravým prosazením sama sebe, nebo podlé, za použití násilí. Každý dobrý pedagog by měl tyto vrstvy rozpoznat a pokusit se o vytvoření krátkého mostu mezi ostatními. Někdy je pochopitelně těžké se jako dospělý „rozumově“ začlenit do studentských slangů, chování a způsobu života mladých, je však mnoho situací jak přiklonit většinu žáků ve třídě na svou stranu. Zcela určitě tomu napomáhá osobnost pedagoga, odstranění uniformity a striktních školních osnov. Vždy musí jít o společný cíl, jak žáka, tak rodiče i pedagoga. Nemělo by dojít k tomu, že nastane situace, kdy se děti přestanou soustředit na práci a převážně se baví po svém. V ten okamžik vzniká napětí mezi pedagogem a studenty, z čehož pramení neustálý boj o udržení kázně. Je pak těžké mít to konečné a poslední slovo. Vítězstvím každého pedagoga je naprostá důvěra s každým jedincem ve třídě, rebely si získat na svou stranu. Jedním z příkladů je ukázat, v mezích zákona, odvrácenou tvář agresivity, jakou musí oběť snášet. Pokud se jedná ještě o počátky agresivního chování, je doporučováno pozvat si na osobní schůzku oba rodiče a samotného žáka – agresora. Klidně rozebrat jeho nenormální chování a vyžádat přímou spolupráci rodičů. Jsou však živé případy, kdy se sami rodiče chovají vůči sobě agresivně a se školou nepracují. Na školní schůzky nedochází. Zde musí nastoupit i pomoc pracovníka

Odboru sociální a právní ochrany dětí a mládeže. Z praktického hlediska však některé z dětí končí v střediscích výchovné péče a dětských diagnostických ústavech.

To je již narušena sociální úroveň jedince.

„Pokud je pedagog dobrý stratég, budí respekt už svým zjevem, intuitivně dokáže vycítit a odhalit lež, dovede také získat silné spojence a všichni se pak obracejí se svými problémy na něj, jako obce na svého pastýře, je všeobecně milován. Pak jsou i pedagogové průměrní a podprůměrní, kteří zápasí o svou popularitu a přízeň třídy, jakmile začnou přijímat kompromisy, je to špatné, pak jim vzniká problém, aby se vůbec udrželi u moci a nebyli svrženi. Pokud je pedagog dětmi milován, uznáván, má vybudovaný respekt jako osobnost, je vše v pořádku. Pokud ne, začnou jím pohrdat, zjevně projevovat odpor či ho dokonce nenávidět, pak nemá tento pedagog velkou šanci na dobré výsledky“ (Říčan, 1995, s. 71-73).

I samotná rodina musí být dobrým místem prevence. Pokud jsou děti svědky hádek, rozporů či dokonce svědky domácího násilí, pokaždé to na nich zanechá dlouhodobé, někdy i celoživotní následky. Samy pak mohou často viděné a užívané prvky násilí přenášet do školního prostředí či virtuálního světa. Jejich potřeby závisí na úměrnosti osobních možností. Pokud chce rodič za každou cenu mít ze svého potomka nadaného a výjimečného jedince, může se to překročením určitých hranic stát pro dítě neúnosné s ohledem na jeho věk. Jinak řečeno, jestli se jeho podněty přesytí, nadměrným množstvím mimoškolních aktivit, nastane paradoxně stav, kdy se dítě nechce účastnit ničeho. Výsledkem jsou pak znužené děti, které si krátí příliš volného času tím, že si najdou nový zdroj zábavy, například šikanováním spolužáků a snižováním jejich důstojnosti. Zde nakonec pomůže vzor rodiče, který se snaží být svému dítěti nablízku, pozitivně jej ovlivňovat a okamžitě řešit osobní problémy. V případě rodin, kde chybí sociální zázemí, musí zasáhnout stát, prostřednictvím odboru sociální péče o děti a mládež. Samotnou prohrou je umístění do diagnostických ústavů. Zde se agrese v dítěti jen podpoří, protože zde skutečně „přežívá“ ten silný. Rodiče se mnohdy aktivně zapojují do školních klubů a středisek pro volný čas školní mládeže. Organizují různé výlety, zájmové činnosti a prezentaci společných výsledků. Z příkladů lze uvést, že mnoho rodičů, jejichž děti navštěvují českobudějovické základní školy, vede sportovní kroužky kopané, cyklistiky, sportovní

gymnastiky a atletiky. Třeba při Sportovním klubu policie. Sám jsem v nedávné době trénoval chlapce při Tělovýchovné jednotě Lokomotiva Veselí nad Lužnicí, oddíl sportovní gymnastiky a hoši sami pomáhali při trénincích nebo závodech.

Stát se formou preventivních projektů také zapojuje do nízkoprahových služeb pro děti a mládež, kdy jde o sociální služby pro ohrožené jedince – děti ulice. Děti zde tráví svůj volný čas u sportovních aktivit, cítí potřebu sounáležitosti a potřeby sdružovat se. Mnoho z nich pak v budoucnu může tyto centra vést a organizovat čas druhým. Jedním z nových center je i centrum v obci Zliv na Českobudějovicku. Bylo otevřeno koncem roku 2010. Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež Dominus Tecum ve Zlivi mohou navštěvovat všechny děti a mládež ve věku od 6 do 26 let s tím, že zvláštní pozornost centra je věnována především práci s klienty potenciálně ohroženými sociálně nežádoucím chováním – závislosti na návykových látkách, vandalismus, kriminalita, šikana. Centrum nenahrazuje školní družinu nebo zájmové kroužky. Svým uživatelům nabízí neorganizované volnočasové aktivity v přátelském prostředí - např. stolní hry, kulečnick, fotbálek, šipky, počítače, výtvarné aktivity atd.). Centrum se svými aktivitami snaží i vést děti a mladé lidi k zodpovědnému přístupu k životu, zlepšit kvalitu života dětí a mládeže, podporovat děti a mládež při vzdělávání, působit preventivně proti sociálně nežádoucím jevům, které vyplývají z nudy a z nedostatku možností, a zmírňovat tak jejich následky. Klientům je samozřejmě poskytována i odborná pomoc a podpora v obtížných životních situacích.

Základním principem strategie prevence nežádoucích sociálně patologických jevů je výchova dětí a mládeže k zdravému životnímu stylu, rozvoj osobnosti, odmítání všech forem sebedestrukce a porušování zákona. Volnočasové programy by měly plnit funkci relaxační, měly by být užitečné pro další život.

7. Shrnutí

Protože jsem vycházel jen z malého zlomku nekonečného množství výzkumů, studií a názorů mediálních odborníků, je velice těžké obsáhnout v závěru praktické části vliv mediálního násilí na agresivní chování dětí. Rosenbaumová (2001) v této souvislosti upozorňuje na jeden z důležitých problémů a to, že se:

„Ztotožňuje, zaměňuje či prostě nedostatečně odlišuje účinek ve smyslu osvojení si určitého agresivního způsobu chování a vy smyslu nárůstu páchání násilí a především násilné trestné činnosti“ (Rosenbaumová, 2001, s. 119).

V prvním případě musím souhlasit s tím, že k takovému jevu dochází. U policie pracuji bezmála 20 let a problematiku násilí mládeže jsem řešil velmi často. Vždy však musíme vycházet z toho, že se děti po nás opičí. Je to v podstatě konkrétní druh nápodoby, který jsme řešili v předchozí části. Přesvědčivě to dokazují krátkodobé studie vlivů prováděné v laboratorních podmínkách A. Bandury. Děti jsou přesyceny víkendem. Druhý případ násilí spojený s trestnou činností je pochopitelný nárůst dětské trestné činnosti. V dnešní době jsou od svých starších kamarádů nebo rodičů poučeni, že se jim nemůže nic stát. Pokud je policisté chytí, například při krádeži v obchodě, musí je pustit. V podstatě se dle trestního řádu téměř ničeho nedopouštějí, případy se vždy odloží pro nemožnost sankčního postihu. Vysvětlení trestně právních postihů dětí a mládeže by bylo námětem na další rozsáhlou bakalářskou práci.

Autoři výzkumů a další odborníci přitom sami uvádějí, že se na prokázané souvislosti mezi působením médií na jedince a jeho agresivitou může podílet, a také s největší pravděpodobností podílí, celá řada jiných faktorů. Toto tvrzení se také shoduje s názory většiny odborné veřejnosti. V mnoha desítkách případů je taktéž stanoven deficit v rodinných vztazích, narušení sociálního cítění rodiny apod.

Po stručném shrnutí této statě lze citovat autory Matouška a Kroftovou (2003), kteří uvádějí tři faktory, při kterých mají děti sklony k násilnému chování vlivem mediálního působení.

Jedná se o:

- Dědičné a odpovídající (konstituční) faktory.
- Nezájem rodičů a nepřátelství.
- Příslušnost k deviantním skupinám.

Mezi možnosti prevence lze uvést aktivní spolupráce s dětmi a to nejen s vlastními, ale i třeba z obce. Dospělí by se měli jistou měrou zapojit do aktivního života obce, brát sebou své děti a zaměstnávat je třeba při organizování dětských dnů, letních táborů, výletů a sportovních akcí. V mnoha malých obcích aktivně pracují Sborny dobrovolných hasičů, které dětem připravují mnoho aktivních a extrémních zážitků. Nejen, že z nich vychovávají uvědomělé občany, ale psychologicky působí na jejich vnitřní uspokojení v soutěživosti, pocitu na někoho se spolehnout a sounáležitost v kolektivu.

Ve školním prostředí je potřeba nastavit cíle:

- Nic neřešit ukvapeně a samostatně.
- Rozhodnout se mezi tím „co musíme“ a co „můžeme“ udělat.
- Obrátit se na preventivní tým či příslušné instituce.
- Hledat oporu v příslušných metodických pokynech.
- Domluvit se, které informace půjdou „ven“ - dokud žáci nebudou vhodně informováni, neopustí školu.
- Informovat rodiče.

Desatero pro rozhodování:

- Naučte se třídit „raněné“.
- V situaci akutního ohrožení neváhejte, konejte rychle a jednoznačně bez ohledu na to, co vás to bude stát.
- Naučte se pokládat klíčové otázky.
- Mějte poučený a prospěšný krizový tým.
- Jestliže nejde o akutní situaci, dobře si rozmyslete další postup.
- Když nemůžete situaci zlepšit, alespoň ji nezhoršujte.

- Buďte znalí svých oznamovacích povinností.
- Řešte situace s klidnou hlavou a s klidným hlasem.
- Mlčení není vždy zlato.
- Celá pravda se někdy těžko hledá a je nesdělitelná.

Musíme také nazývat jevy správnými jmény. V poslední době se přechází z primární a sekundární prevence na prevenci situační a sociální. V policejní praxi se v poslední době tato metoda osvědčila a přinesla své ovoce.

Situační prevence

Staví na zkušenosti, že určité druhy i agresivního jednání se objevují v určité době, na určitých místech a za určitých okolností. Prostřednictvím opatření režimové, fyzické a technické ochrany se snaží kriminogenní podmínky minimalizovat. Úspěšnost situační prevence je vysoká, je však podmíněna adekvátní volbou opatření a finančními a personálními prostředky do ní vložených. Těžiště odpovědnosti za opatření situační prevence nesou především občané a obce a v rámci vymezených kompetencí jednotlivé Krajské úřady.

Sociální prevence

Představuje aktivity ovlivňující proces socializace a sociální integrace a aktivity zaměřené na změnu nepříznivých společenských a ekonomických podmínek, které jsou považovány za klíčové příčiny páchaní agresivity. Sociální prevence je součástí sociální politiky. Efektivita sociální prevence je obtížně statisticky či ekonomicky měřitelná, lze na ni jen usuzovat, a to z hlediska odhadů sociálních perspektiv jedinců - objektů preventivního působení.

8. Předmět a cíle výzkumu

Předmětem a cílem výzkumu v této části bude zkoumání vlivu médií, nejčastěji internetových serverů, na agresivní chování žáků II. stupně základních škol a uvedení možností prevence v této oblasti.

8.1 Výzkum společnosti E-bezpečí a vlastní výzkumné šetření

Jak již bylo zmíněno v předchozí části práce, shoduje se většina odborníků, že média a jejich prezentace násilí mají velký vliv na projevy agrese mezi dětmi.

Příkladem mohou být i články a televizní vysílání, které přímo směřují k nebezpečným vlivům virtuálního světa – především kyberšikaně.

S pojmem kyberšikana se můžeme setkávat v naší společnosti přibližně od konce roku 2007, kdy se na český internet postupně dostávají ve větší míře sociální sítě. Mezi nejznámější komunikační sítě lze v této době řadit www.libimseti.cz, www.lidé.cz a nejhojněji využívaný www.facebook.com. Právě facebook je pro mnoho lidí pomocníkem k získávání soukromých informací, kde se většina uživatelů chlubí veškerými intimními detaily svého života, které rozpitvává se svými „přáteli“. Návodů, jak se bránit tomuto nebezpečí, je mnoho, popíši je v dalších odstavcích.

Jak jsem již uváděl, problémem se intenzivně zabývá výzkumný tým vedený Mgr. Veronikou Krejčí a Mgr. Kamilem Kopeckým, Ph.D., z Centra PRVoK a E-Bezpečí, Univerzity Palackého v Olomouci.

PRVoK, nebo-li Prevence rizikové virtuální komunikace, realizoval v roce 2009 výzkumné šetření, zaměřené na výskyt nebezpečných komunikačních jevů spojených s využívaným informačních a komunikačních technologií. Zaměřil se zejména na kyberšikanu, kybergrooming, sexting a další nebezpečné jevy, se kterými se setkávají nejen žáci a studenti, ale také dospělí uživatelé internetu. Do výzkumného šetření se zapojilo téměř 2 000

respondentů z celé České republiky. V následujícím textu jsou stručně uvedeny některé výsledky.

Závěry českého výzkumu bohužel potvrdily to, co dlouhodobě naznačují výsledky zahraničních výzkumů prováděných například v Spojených státech Amerických, Velké Británii a dalších – téměř polovina českých dětí je vystavena některé z forem kyberšikany (46,8 %). V rámci výzkumu byly sledovány nejčastější projevy kyberšikany, mezi které patří například dehonestující útoky - nadávání, urážení nebo ponižování (realizované pomocí SMS, emailů, ponižování v chatu, v diskuzi), publikace zesměšňujících fotografií, audio nebo audiovizuálních nahrávek, vyhrožování a vydírání, útoky na elektronické účty atd. Z těchto projevů jsou děti nejčastěji vystaveny nadávkám, urážkám nebo ponižování prostřednictvím SMS (15,8 %), napadení svého elektronického účtu (13,5 %) nebo výhrůžkám a zastrašování (8,9 %).

Přestože se děti s kyberšikanou setkávají poměrně často, některé se dokonce staly obětí i několika útoků. Při řešení těchto problémů jen málo spoléhají na pomoc rodičů a o situaci, do jaké se dostaly, je neinformují. Rodičům by se se svými problémy svěřila necelá ¼ dotázaných dětí (22,9%). Nejčastěji by děti s rodiči řešili především vydírání (22,9%), výhrůžky a zastrašování (21%) a manipulaci s jejich elektronickými účty (18,2%).

Proč je počet obětí tak vysoký? Vysoký počet obětí kyberšikany souvisí s poměrně velkým množstvím útočníků. Skoro každé třetí dítě přiznalo, že si kyberšikanu vyzkoušelo (27,8%). Nejčastěji šlo o útok na cizí elektronický účet (14,7%) a dehonestující projevy realizované SMS, emaily, v chatu a diskuzi (7,6%). 2,3% dětí se ale také aktivně zapojilo do kyberšikany učitele provedenou formou provokování učitele a následné natočení vyhocené situace. Jednalo se především o chlapce, jež tvořili 2/3 útočníků. Co je vlastně příčinou vysokých čísel? Proč je mezi dětmi tolik obětí kyberšikany? A mohou se děti samy takových útokům vyvarovat? V některých případech zcela určitě. Velmi významnou roli hraje především prevence související se zvyšováním informovanosti o nebezpečích, které souvisí s používáním informačních a komunikačních technologií – v našich podmínkách jde především o internet a mobilní telefony, které jsou dětem poměrně lehce dostupné. Pokud budou děti seznámeny s riziky virtuální komunikace, budou mít mnohem větší šanci vyvarovat se případných chyb

a zbytečně riskantního chování. Mezi takové chování můžeme jednoznačně zařadit například sdělování osobních účtů. Ani v tomto směru nejsou výsledky výzkumu projektu E-Bezpečí příliš potěšující. Naznačují, že velké množství dětí nemá představu o citlivé povaze osobních údajů ani o možnostech jejich zneužití. 2/3 dotazovaných dětí (67 %) jsou ochotny sdílet své osobní údaje s lidmi, které znají pouze z virtuální komunikace realizované na internetu. Přitom už byla zaznamenána řada případů, kdy se pod totožností virtuálního „kamaráda“ skrýval např. pedofil, který využil osobní údaje dítěte k vydírání, pomocí něhož se snažil dítě vylákat na osobní schůzku. V této souvislosti vzpomeňme např. na kauzu pražského vrátného Pavla Hovorky z roku 2009, který tímto způsobem sexuálně zneužil 8 chlapců. Výzkum ukázal, že ochota dětí sdílet osobní údaje je závislá na různých faktorech, jako jsou například délka trvání vzájemné komunikace nebo nabízený úplatek. Při posuzování nebezpečnosti sdílení osobních údajů je třeba zvážit různý stupeň rizikovosti jednotlivých údajů. Rizikové osobní údaje můžeme rozdělit do tří skupin, které spojují podobné dopady na oběť:

- Především je to skupina **údajů, na základě kterých může být dítě vysledováno v reálném životě**. Dítě pak může být vystaveno např. obtěžování, zneužívání, vydírání apod. Do této oblasti můžeme zařadit např. adresu bydliště (sděluje 23,5%) nebo adresu školy (sděluje 67,5%).
- Další skupinou jsou **osobní údaje, které vytvoří mezi dítětem a útočníkem komunikační kanál**. Ten může následně sloužit jako nástroj pro kyberšikanu, vydírání a různé druhy manipulace. Konkrétně se jedná např. o telefonní číslo (sděluje 50,5 % dětí) e-mailovou adresu (sděluje 67,5 % dětí), kontaktní údaje instant messengerů (ISQ) nebo programu pro internetovou telefonii (SKYPE), (sděluje 66,6 % dětí).
- Poslední sledovanou skupinou byly **osobní údaje, které útočnickovi umožňují přístup k cizím účtům**. Na tyto údaje jsou děti – ve srovnání s předešlými údaji – mnohem opatrnější a příliš často je nesdělují – např. heslo k e-mailovému účtu sděluje 16,4 % a PIN kód kreditní karty 13,2 % dětí.

Další problematickou skutečností, která nahrává šíření kyberšikany je zveřejnění osobních fotografií nebo videozáznamů na internetu nebo jejich rozesílání pomocí mobilního telefonu. V rámci výzkumného šetření bylo sledováno rozesílání především sexuálně laděných

fotografií, které poměrně často slouží jako nástroj k vydírání, sexuálnímu obtěžování atd. Svou obnaženou fotografii již zveřejnilo 10,1% dotazovaných dětí, což je o polovinu méně ve srovnání s odesíláním sexuálně laděných zpráv – ty odeslalo 22,7% dětí. Většina dětí však toto chování považuje za rizikové – v případě zpráv to uvedlo 68,4% dětí a u fotografií 73,3% dětí. Přesto je patrné, že 1/3 se tomuto vysoce rizikovému chování, označované termínem sexting nebo sexování, nebrání.

Děti si také často neuvědomují, že své osobní údaje mohou sdílet s ostatními, i když je někomu přímo nesdělují. Značné množství z nich si totiž zakládá své osobní účty na internetových portálech, kde jsou pak jejich osobní údaje včetně fotografií dostupné komukoliv (např. na portálu Facebook, Lidé.cz atd.). S obrovským bohem, který v současné době zažívají sociální sítě, se tento problém ještě znásobil.

Jak jsou na tom děti se znalostí sociálních sítí? 99,5% dětí zná alespoň jednu sociální síť. Mezi nejčastěji uváděnými se objevily portály You Tube (20,6%), Facebook 19,2%) a Hry.cz (15,3 %). 89,3% dětí má na některé ze sociálních sítí svůj účet, neboli profil (17,6% na portálu You Tube, 15,5% na Facebooku). Tyto údaje se však neustále zvyšují. Problém je, že děti např. při registraci na portál Facebook uvádějí lživé ročníky. Zde je podmínkou věk 13 let.

Případů kyberšikany u českých dětí přibývá společně s rozšiřováním informačních a komunikačních technologií. Kyberšikana se stává problémem většiny českých škol. Ty zaznamenávají stále vyšší počty případů i dalších sociálně patologických jevů.

Proto se do projektu zapojila Policie České republiky, aby pomohla k vyhledávání nebezpečných útočníků, odhalování jejich praktik a jejich trestního postihu v mezích českých zákonů. Jihočeská policie, prostřednictvím svých preventivních pracovníků, od září roku 2010 rozjela sérii informačních seminářů na základních a středních školách v našem regionu. Sám jsem zapojen do tohoto programu a během prezentací se společně s kolegy snažím nenásilnou a poutavou formou přiblížit žákům nástrahy pohybu ve virtuálním světě. Do současné doby jsme pouze na Českobudějovicku provedli semináře ve 12 školách základního typu, kde jsem formou dotazníku zjišťoval rozsah informovanosti a obrany eventuálních obětí. Pro účely výzkumného šetření daného jevu bylo vybráno 12 základních škol v Českých Budějovicích

a blízkém okolí. V Českých Budějovicích se jednalo o Základní školy v ulicích Nerudova, Čěčova, Oskara Nedbala, Bezdrevská, Kubatova, L. Kuby a J. Š. Baara. Z venkovských škol byl průzkum proveden na Základních školách Hluboká nad Vltavou, Zliv, Lišov, Ševětín a Týn nad Vltavou. Byly vybrány školy sídlištního, městského a venkovského typu.

8.2 Prostředí výzkumného šetření

8.2.1 Základní škola Nerudova a Čěčova

Obě školy jsou městského typu. Objekty jsou propojeny spojovacími prvky – chodbou, jídelnou a sklepními prostory. Nachází se v lokalitě Pražského předměstí, na severozápadě krajského města, Do provozu byla uvedena roku 1957, poslední modernizace objektu byla uskutečněna v roce 1996. V srpnu 2002 byla škola zasažena povodní a celý komplex se musel rekonstruovat. Na základě usnesení zastupitelstva města České Budějovice byly školy Nerudova a Čěčova 1. 9. 2005 sloučeny a škola nese jednotný název Základní škola a Mateřská škola Nerudova 9. Škola má 28 tříd, které navštěvuje 650 žáků. Na druhém stupni je přibližně 370 žáků. O ně se stará 41 pedagogických pracovníků. Škola je zaměřena na rozšířenou výuku matematiky a přírodovědných předmětů. Škola je zájmově zapojena do celoškolského projektu Socrates, výtvarná soutěž v Číně, výzkum výuky matematiky ve spolupráci s PF JU České Budějovice, projekt zdravé zuby, zdravá výživa a další. Do vedení jednotlivých projektů se aktivně zapojují i studenti Pedagogické fakulty a rodiče žáků. Škola se také aktivně zapojuje do různých dovednostních olympiád v rámci Jihočeského kraje a České republiky.

8.2.2 Základní škola Oskara Nedbala

Zastupuje kategorii sídlištních typů škol. Je orientovaná v panelové zástavbě českobudějovické městské čtvrti Čtyři Dvory – Šumava a svůj provoz zahájila počátkem 70. let minulého století. Statut Základní škola O. Nedbala obdržela 1. 9. 1975, kdy začala pravidelná výuka. V průběhu 80. let vznikla přes ulici – E. Destinové – další škola a provoz byl částečně rozdělen.

Rozmachem výstavby sídlištních komplexů se ve výstavbě školy pokračovalo až do současné podoby. V současné době je škola mj. zaměřena na rozvoj sportovních odvětví – volejbal, moderní gymnastiku a tenis. Má i florbalové mužstvo, které pravidelně vítězí v regionálních soutěžích. V loňském roce se o 878 žáků staralo 70 pedagogických pracovníků. Žáci si sami organizují pořádání různých uměleckých činností, vydávají i svůj školní časopis ČAKR. Vybraná třída této školy měla také v tomto roce jako jedna z prvních exkurzy na Krajském ředitelství policie Jihočeského kraje, kde navštívila specializované pracoviště Odboru kriminalistických technik a expertíz a Integrované operační středisko.

8.2.3 Základní škola Bezdrevská

I tato škola zastupuje sídlištní typ škol. Je umístěna na českobudějovické čtvrti Čtyři Dvory Vltava – střed. Svůj provoz zahájila 1. 9. 1979, nejprve s pavilony 1. stupně o 12 třídách. Dnes již má v provozu oba stupně s celkem 601 žáky a 25 třídami. Výuky zajišťuje 52 pedagogických pracovníků. Při škole pracuje i základní umělecká škola, kterou navštěvuje 310 žáků. Je chloubou školy. Od roku 1988 má dětský pěvecký sbor CANZONETTA, který vznikl původně ve spolupráci s Domem dětí a mládeže v Českých Budějovicích. Od roku 1997 je jeho zřizovatelem již jen škola. Za dobu své existence dosáhl sbor na řadu ocenění doma i v zahraničí. Ani na poli sportovním se škola neztratila. Družstvo chlapců se v roce 1998 stalo mistry republiky škol v sálovém fotbale, volejbalistky se v roce 2009 umístili na 3. místě v České republice.

8.2.4 Základní škola Kubatova

Škola je směsí sídlištního a městského typu. Je umístěna v blízkosti centra (5 minut chůze od náměstí Přemysla Otakara II.) a zároveň v sídlišti Staroměstská a Pražská. Jedná se o školu, která těsně sousedí s Gymnáziem olympijských nadějí, proto má zaměření na sport – volejbal, fotbal, plavání, basketbal a aerobik. Z historie školy lze uvést, že byla uvedena do provozu 1. 9. 1982. V současné době školu navštěvuje 514 žáků ve 24 třídách. O řádnou školní výchovu se

stará 31 pedagogických pracovníků. Škola organizuje mnoho sportovních turnajů pro ostatní českobudějovické školy.

8.2.5 Základní škola L. Kuby

Jedná se o školu městského typu, žáky jsou děti dojíždějící do krajského města z venkova a proto je umístěna na jihozápadě Českých Budějovic, v městské části Rožnov. Tato škola spolupracuje s Pedagogickou fakultou Jihočeské univerzity. Studenti posledních ročníků všeobecného učitelství zde získávají potřebné kredity praktických seminářů. 23 tříd navštěvuje celkem 550 žáků a o jejich zdárný školní program se stará 31 pedagogických pracovníků. V této škole se bohužel v poslední době setkali s mnoha případy šikany a kyberšikany, kterou řešila i českobudějovická policie.

8.2.6 Základní škola J. Š. Baara

Tuto základní školu nalezneme v centru města, vedle Mariánského náměstí. Starší, dříve měšťanskou, školu založenou v roce 1893 navštěvuje 618 žáků, o které se stará 55 pedagogů. Jedná se o fakultní školu Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity a mnoho studentů je přímo akreditováno pro další činnost v této škole. Škola, v zástavbě starý činžovních domů, splňuje náročná kritéria pro současnou výuku a nabízí víceúčelové třídy pro nadané i pro handicapované děti. Mimo jiné zde mají přítomného i školní psychologa, který je dětem i jejich rodičům k dispozici po celý školní týden. Speciální orientace školy je zaměřena na hudební výchovu s více jak 50. letou zkušeností dětského folklorního sboru Bárováček. Taktéž zde mají zkušenosti v rámci celoevropských školních projektů CPIV inkluzivního vzdělávání.

8.2.7 Základní škola Hluboká nad Vltavou

První ze škol venkovského typu je základní škola Hluboká nad Vltavou, jejíž provoz byl zahájen 1. 9. 1982 a dlouhá léta nesla název prvního československého letce do kosmu Vladimíra Remka. Celý komplex k sobě spojených budov je zasazen do přírodní scenérie zámeckého parku a není nikterak rušen městským provozem. V 18 třídách je vyučováno 522 žáků, o jejichž duševní růst pečuje 28 pedagogů. Škola je zaměřena na přírodu, sport, jazyky a matematiku. Žáci této školy pravidelně obsazují přední místa ve školních olympiádách v rámci regionu. Tato škola má i své detašované pracoviště v Kostelci, obci vzdálené 16 km od města, kde v jednotřídce studuje 12 místních dětí. Žáci této školy se v hojné míře angažují u místního Sboru dobrovolných hasičů. Požární sport dětí zde má dlouholetou tradici s krajským zastoupením.

8.2.8 Základní škola Zliv

Založena byla počátkem 70. let 20. století a je umístěna v zástavbě rodinných domků nedaleko vlakového nádraží. Škola má i základní umělecké zaměření a výuka hudby je zde na vysoké úrovni. Ačkoliv se jedná o mimoměstskou školu, její budovu navštěvuje více jak 500 dětí ve 22 třídách. O velmi dobrý školní prospěch se stará 27 pedagogů. Pro své žáky organizuje škola mnoho poučných tuzemských výletů.

8.2.9 Základní škola Lišov

Je školou mimo krajské město, venkovského typu. Otevření školy se datuje od roku 1973. Školu navštěvuje 480 žáků z Lišova a z 16 spádových obcí. O studium pečuje 33 pedagogů. Škola je poměrně dobře vybavena. Nalezneme v ní nové počítačové učebny, odborné učebny výtvarné a hudební výchovy, učebny fyziky, zeměpisu a dalších humanitních věd. Při škole je organizován sřelecký kroužek a jiné technické zájmové kroužky. Škola je zapojena do Peer programu, který je zaměřen na tzv. dobrovolnictví v oblasti primární prevence pro žáky

posledních ročníků druhého stupně. Škola organizuje „barevné dny“ – sběr druhotných surovin a dvakrát do roka je výtěžek z těchto akcí zaslán na konta humanitárních organizací, jako Kapka naděje, Pomozte dětem a Psí útulek.

8.2.10 Základní škola Ševětín

Jedna z mladších venkovských škol, vystavěná počátkem 80. let, se snaží místním dětem přinést stejně vzdělání, jaké mají městské děti. V žádném případě nejsou ochuzeni o nemodernější školní pomůcky. Školu navštěvuje 455 dětí nejen ze Ševětína, ale i z dalších 12 obcí. V 17 třídách výuku organizuje 22 pedagogů. Škola je zapojena do programu čtenářská gramotnost a to nejenom mateřského jazyka, ale i angličtiny, němčiny a francouzštiny. Ostatní humanitní předměty také nejsou zanedbávány a děti jsou precizně připravovány k dalšímu studium víceletých gymnázií, středních škol a integrovaných střední škol.

8.2.11 Základní škola Týn nad Vltavou – Hlinecká

Poslední vybraná škola je jednou z nejmladších na Českobudějovicku, založena počátkem roku 1996, po dokončení výstavby sídliště Na Hlinkách. Tato škola je zasazena do poměrně velkého sídlištního komplexu, ačkoliv se jedná o venkovský typ. Původně do školy docházeli děti zaměstnanců výstavby Jaderné elektrárny Temelín, kteří se stěhovali podle zaměstnání rodičů. Počátkem tohoto století se již obyvatelé ustálili a do školních tříd dochází i děti původních školáků. V 19 třídách s 641 žáky pracuje 31 pedagogů. Škola je zapojena do programu ekonomické gramotnosti, tvořivého myšlení a volby povolání.

Všechny vybrané a sledované školy jsou moderně vybaveny připojením na internet, v každé škole je několik interaktivních tabulí a pragmatickou výukou jsou děti připravovány na svůj budoucí život. Není opomenuta ani mimoškolní činnost volného času v několika desítkách školních kroužků. Jak bylo sledováno, ve většině škol se s problémy agresivního jednání jednotlivců či skupinek žáků setkali, ale vždy se jim, s menšími či většími problémy, podařilo

zjistit příčiny, následky a pokud bylo třeba, věc se včas řešila s orgány Policie České republiky. Při dotazech v jednotlivých třídách se děti živě zajímaly o současné dění kolem nich, o mediální obraz školy, města, ale i celé společnosti.

8.3 Charakter zkoumaného souboru

Zkoumaným souborem byly skupiny žáků II. stupně uvedených škol. Ačkoli se jednalo o dobrovolné uvádění údajů, můžeme přikládat váhu i jednotlivým výstupům v dotazníku. Taktéž nebylo možné oddělit od sebe skupiny chlapců a dívek pro mnohočetnost navštěvovaných tříd, ale objektivnost nebyla nikterak narušena. Nebyla ani zohledněna zastoupení náboženského smýšlení a menšinového zastoupení. Cílová věková skupina od 10 do 16 let však byla dodržena na všech 12 školách. Všichni zastoupení respondenti dosahovali přibližně stejné vzdělanosti (dle školních osnov), stejného zaměření a zkušeností, nebyl ani stanoven sociální status, prospěch a osobní zájmy. Přesto se mezi žáky našlo několik jedinců s rozsáhlým všeobecným přehledem, kteří po přednáškách docházeli za preventivními pracovníky s osobními poznatky, postřehy a problémy.

9. Použité metody

Jako nejvhodnější metoda k získání potřebných informací byla zvolena dotazníková metoda a metoda rozhovoru. Ten byl rozvržen na rozhovor skupinový a individuální. Téma rozhovoru bylo zaměřeno do oblastí:

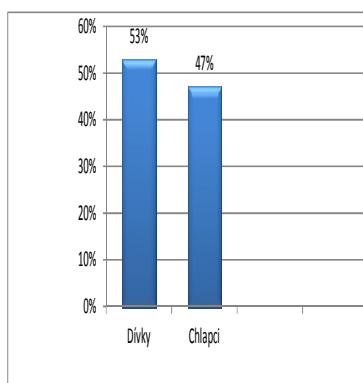
- Osobních projevů forem šikany.
- Informovanosti o nebezpečí šikany a jejich forem.
- Prevence ze strany pedagogů.
- Možností pomoci neziskových organizací obětem.

9.1 Interpretace získaných zdrojů

9.1.1 Výzkum v procentech na všech zvolených školách

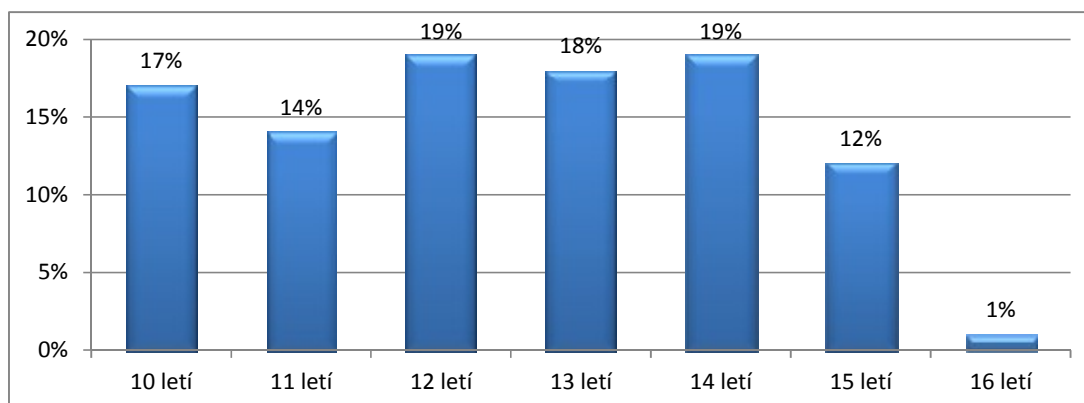
Na druhém stupni je téměř rovnoměrné rozdělení dívek a chlapců, dívky mají mírnější převahu. Procentuálně je rozdělení následující - 53% dívek a 47% chlapců.

Graf 1: Poměr dívek a chlapců z oslovených skupin respondentů

9.1.2 Věkové vymezení oslovených skupin respondentů

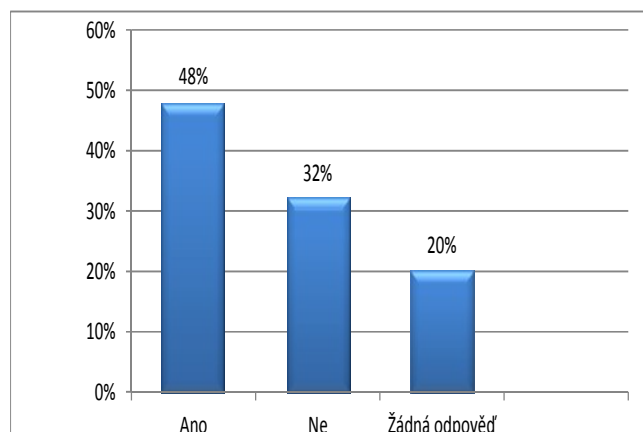
Graf 2: Věkové vymezení oslovených skupin respondentů

9.2 Výsledky výzkumu

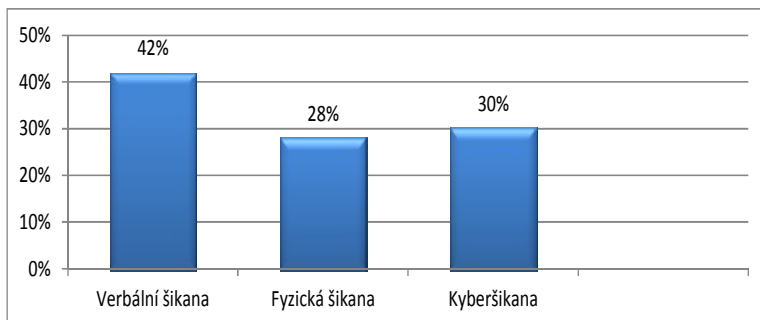
Setkal/a jsi se během dosavadní školní docházky s projevem nějaké formy šikany?

Graf 3: Výsledek dotazníku

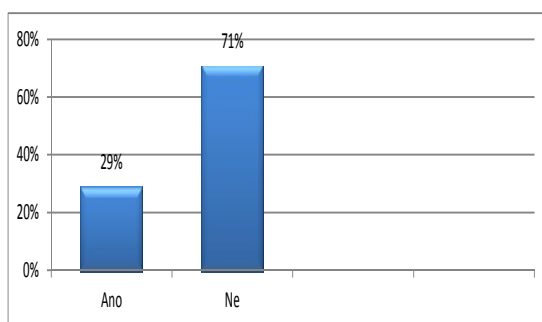
Jaké formy šikany se Tě dotkly? - výzkum z 48%, kteří odpověděli Ano

Graf 4: Výsledek dotazníku

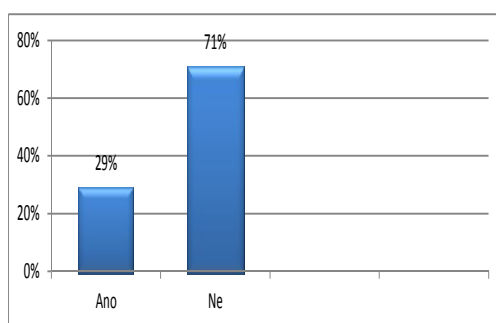
Pokud jsi byl/a šikanován/a, sdělil/a jsi to rodičům, spolužákům nebo vyučujícím?

Graf 5: Výsledek dotazníku

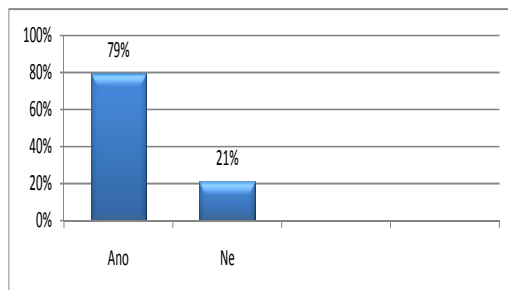
Pokud jsi byl/a šikanován/a, nechal/a jsi to pro sebe?

Graf 6: Výsledek dotazníku

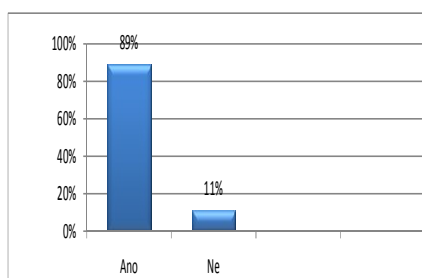
Dostalo se Ti rady, pomoci od dospělých osob?

Graf 7: Výsledek dotazníku

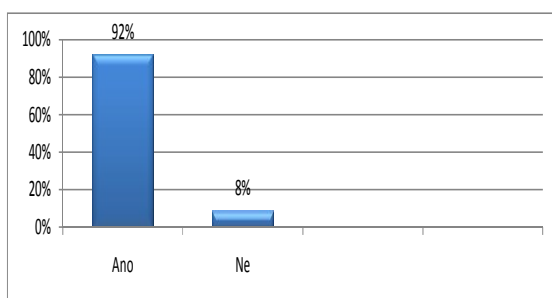
Jsi ve škole řádně informován/a o nebezpečí šikany a kyberšikany?

Graf 8: Výsledek dotazníku

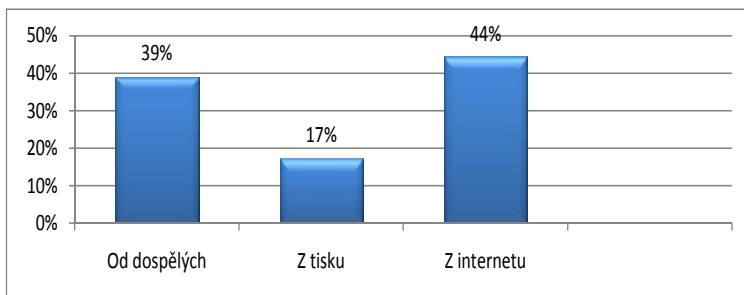
Slyšel/a jsi o nebezpečí zneužití mobilních telefonů, chatu, e-mailu a sociálních sítí?

Graf 9: Výsledek dotazníku

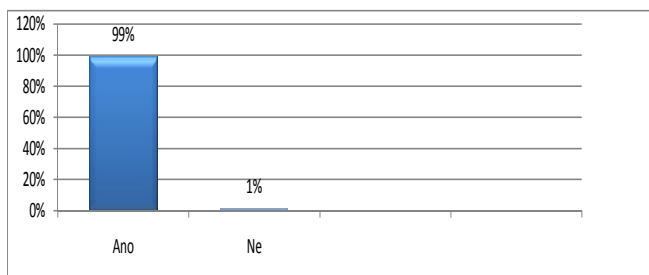
Z jakých zdrojů jsi o nebezpečí kyberšikany slyšel/a?

Graf 10: Výsledek dotazníku

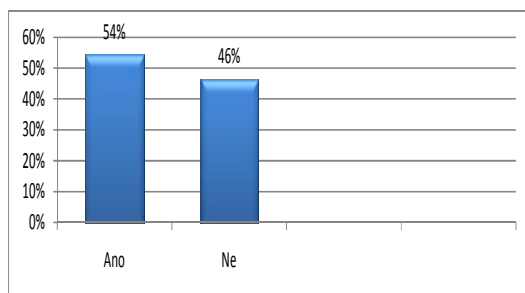
Dostalo se Ti dostatečné množství, uvítal/a jsi možnost plnohodnotné informace od pracovníků prevence Policie ČR?

Graf 11: Výsledek dotazníku

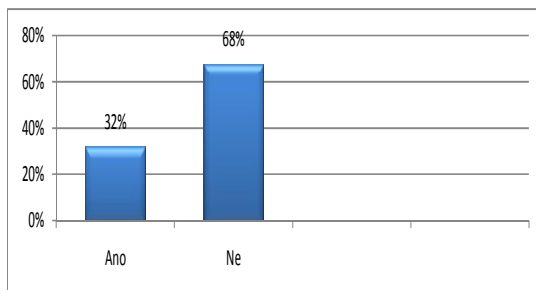
Máš dostatečné množství informací od školního preventisty?

Graf 12: Výsledek dotazníku

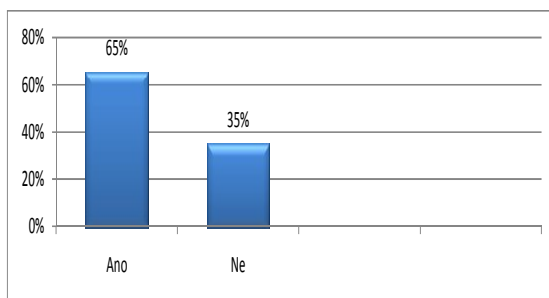
Víš, kde je v objektu školy umístněna schránka důvěry?

Graf 13: Výsledek dotazníku

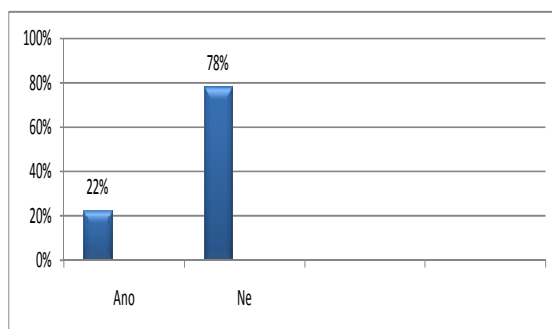
Dokázal/a by jsi přesvědčit oběť jakékoliv formy šikany, aby se obrátil/a na pracovníka prevence?

Graf 14: Výsledek dotazníku

Víš o možnostech pomoci, rady od sociálních organizací – Bílý kruh bezpečí, Intervenční centrum apod.?

Graf 15: Výsledek dotazníku

9.3 Postřehy během přednášek na základních školách

Výzkum pro analýzu byl vyhotoven ve 12 základních školách na Českobudějovicku, na II. stupni. V posledních ročnících, někdy počínaje 13. rokem věku, se již žáci necítí dětmi, chtějí, aby se s nimi jednalo jako se sobě rovnými. Mají vyspělé a překvapující názory, z čehož vyplývá, že i působení médií, převážně televize a internetu jsou o poznání vývojově vpředu oproti předchozí generaci. Chtějí prosazovat své názory, chtějí mít větší zodpovědnost a rozhodovat se za sebe. To se odráželo převážně v 9. třídách. Našlo se však mezi nimi několik desítek žáků, kteří byli na svůj věk lehce zaostalí, velmi klidní, nenechali se vyprovokovat probíraným tématem a očividně je vše nudilo. Právě tímto postojem jsou velmi zranitelní a lehce ovlivnitelní „hlučnou“ většinou. Mezi nimi se našlo i několik jedinců, kteří měli strach o této problematice hovořit. Mnoho dalších se během přednášek vyjadřovalo svérázným způsobem, ve snaze na sebe upoutat pozornost za každou cenu, z 99% chlapci. Zanedbatelné 1% dívek se chovalo spíše „chlapským“ způsobem.

Podle očekávání většina žáků nevěděla, k čemu slouží schránka důvěry a kde je umístěna. Taktéž v 1/3 škol nebyl k dispozici, ani externě, školní psycholog. Jeho přítomnost na školách se v poslední době jeví jako potřebná „pedagogická“ nutnost. Několik desítek žáků také po přednášce osobně zašlo za přednášejícím policistou Preventivně informačního oddělení se sdělením svého osobního či kamarádova problému. Převážná část žáků uvítala možnost prezentace ožehavého problému kyberšikany, neboť si uvědomili, že se sami svým jednáním skutku dopouští. Konkrétně přeposíláním sextingu. Několik žáků již bylo za tento problém řešeno vyučujícím společně s ředitelem či ředitelkou školy. 5 žáků za protiprávní jednání vyšetřovala kriminální policie.

Jak jsem již uvedl, přednášky ohledně šikany a kyberšikany uskutečňujeme pravidelně od října 2010 na téměř všech základních školách v teritoriu Jihočeského kraje. Zájem o tyto přednášky je bez nadsázky obrovský. Pedagogický sbor a vedení škol s povděkem kvituje, že jednotlivými kazuistikami obohacujeme vysvětlení konkrétních problematických témat. Zároveň jsme při jakýkoliv náznacích šikany ve třídách na problémy upozornění a okamžitým řešením se snažíme o zmírnění či ukončení pokračování.

Konkrétně mohu uvést příklad řešení šikany na Základní škole v Hluboké nad Vltavou, kdy si žák 5. třídy přinesl do školy tzv. boxera a ohrožoval s ním své vrstevníky. Jednoho dokonce zranil takovým způsobem, že musel být ošetřen na úrazovém oddělení v českobudějovické nemocnici. Zde okamžitě zareagoval ředitel školy, který si agresora dovedl do kanceláře a za naší přítomnosti zjišťoval důvody napadení. Žák se hájil tím, že se chtěl pouze pochlubit, že umí s boxerem pracovat. Jeho tvrzení však bylo lživé. Agresivní chování se u něho projevovalo na předchozí škole v Týně nad Vltavou. Zde se však nikdo nechtěl problémy zabývat a matka sama požádala o přeložení na jinou školu. Ředitel školy s žákem vypracoval plán preventivního opatření a pravidelně dohlížel, zda je plněn. Do školy na pozvání přišla pouze matka, neboť otec se odmítal přímo podílet na pomoci při školní výchově a po ztrátě zaměstnání trávil čas v hernách. Chlapec si uvědomil, že nechce časem skončit v dětském diagnostickém ústavu a během pár týdnů se zcela změnil a aktivně spolupracoval.

Většina případů ale takto nekončí a plné třídy střediska výchovné péče, jsou toho důkazem.

Proto se domnívám, že je třeba neustále na děti školního věku působit, protože jediné tak z nich vychováme řádné občany naší společnosti. Jedná se o nekonečnou práci.

Závěr

Zhodnocením ročního působení při preventivních přednáškách na základních školách (výsledky viz výše) musím konstatovat, že i média, reprodukcující agresivitu, mají na dnešní mládež obrovský vliv. Většina zkoumaných respondentů si bez nich nedokáže představit běžný pracovní týden či víkend. Průměrná doba strávená u internetu je nejméně 3,5 hodiny denně, doba strávená u televize 4 hodiny denně. Na ústupu je tištěná podoba novin, časopisů a knih, stejně jako mimoškolní iniciativa při uplatnění sportovních, kulturních a společenských aktivit. Doba informovanosti je ve svém boomeru a nikdo nechce zůstat pozadu. Mnoho žáků má mobilní telefony s připojením na internet, převážně formou iPodu. Ačkoliv dle platných školních řádů mají mít během výuky telefony ztišené či vypnuté, dle vyjádření pedagogů jsou tyto zákazy pravidelně porušovány.

Sondou v archívech školních počítačů IT pracovníky školy, je mnoho žáků připojeno i přes své netbooky a notebooky během výuky a prohlížené stránky jsou mimo témata výuky. Z toho vyplývá, že se vedení škol snaží své internetové připojení blokovat.

Problém agresivního chování se taktéž snaží jednotlivé školy řešit v rámci areálu školy, drobné výstupy žáků řeší okamžitě, časté hříšníky řeší převážně mužská část pedagogického sboru. Rodiče dle vyjádření jednotlivých třídních učitelů a ředitelů spolupracují dobře. Je i několik výjimek, které se o školní docházku nezajímají a agresivní jednání svých potomků také neřeší. Na třídní schůzky nebo pohovory nedochází.

Při dotazech ohledně pohybu na internetových sociálních sítích mnoho žáků uvádělo, že je to obohacuje, neuvědomují si však rizika. Sledování televize žáky ovlivňuje do takové míry, že mnohdy nedokážou při svých agresivních výstupech domyslet následky svého jednání. Mnoho dětí má neomezený přístup k internetu a televizi z toho důvodu, že jsou jejich rodiče zaneprázdnění sami sebou, svým pracovním vytížením. V dnešní době je honba za penězi, lepším životem a pracovním postavením takřka nutností. Psychické následky nezájmu rodičů na výchovu dětí jsou pak značně prokazatelné.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy si v následující časovém horizontu dalo za hlavní a podstatné úkoly:

- Zpracovat koncepci, obsah a koordinaci v oblasti specifické primární prevence rizikového chování u dětí a mládeže v působnosti rezortu školství, mládeže a tělovýchovy.
- Zpracování metodických, koncepčních a dalších materiál souvisejících s problematikou specifické primární prevence rizikového chování.
- Přípravu materiál legislativní povahy předmětné problematiky.
- Průběžné plnění úkolů vyplývajících z vládních usnesení, strategií a koncepcí a z nich vyplývajících akčních plánů jednotlivých rezortů.
- V oblasti dotační politiky přípravu, vyhlášení, administraci dotačních program v oblasti specifické primární prevence rizikového chování, provádění průběžné řídicí kontroly, provádění následné řídicí kontroly, vyhodnocení, kontrolu činnosti dotovaných subjektů, administraci žádostí o úpravu v čerpání položek.
- Prohlubovat spolupráci, koordinaci a organizaci pracovních setkání s krajskými školskými koordinátory a metodiky prevence, a dalšími složkami státní správy či občanskými nevládními organizacemi.

Sám jsem aktivně zapojen mezi krajské koordinátory preventivních programů a projektů, a každé dva měsíce se scházíme na Krajském úřadu Jihočeského kraje v Českých Budějovicích. Zde jsou vyhodnocovány jednotlivé výstupy, provádí se kontrola vydaných finančních nákladů. Většina projektů je z 80% financována z fondů Evropské unie, proto je nezbytné vše dokládat nejen písemně, ale i fotograficky. Jen za uplynulé dva roky bylo v rámci programů prevence sociálně patologických jevů vydáno na 2,1 milionu korun. V rámci výběrových řízení získala investice města Český Krumlov, Tábor, Vimperk a Vodňany. Tyto peníze byly v rámci základních škol v uvedených městech použity na vybavení místností mimoškolní výchovy, sportovních vybavení kluboven a další. V současné době jsou z přihlášených požadavků dotovány nízkoprahové kluby pro minoritní obyvatele. Pro školy to

znamená více práce se svými studenty, ale většina pedagogů se stále snaží o nekončící interakci s žáky.

Na základě cíle jsem zpracoval materiál, který by měl laické veřejnost přímo specifikovat problém agresivního chování dětí, především žáků základních škol. Agresivita se může mnoha z nám jevit jako obranný mechanismus vůči okolnímu světu. Jedná se o nekonečné téma, jehož dílčí výstupy budu dále zpracovávat a členit. V budoucnu si připravím komparaci určitých statistik jednotlivých sociálně patologických jevů spojených s násilím nezletilců a mladistvích. V následujících měsících ve spolupráci se společností E-bezpečí Olomouc připravujeme pokračování nových metodických seminářů pro pedagogy a rodiče.

Studium psychologických materiálů pro tuto bakalářskou práci mě velmi obohatilo pro působení preventisty, protože se domnívám, že společnost ví, že agresivita je mezi námi, ale neví jak proti ní bojovat. Agresivní chování má každý z nás v sobě.....

Seznam použité literatury a použitých zdrojů

Monografie:

- ANTIER, E.:** *Agresivita dětí*. Praha. Portál, 2011. 104 str. ISBN 80-7367-881-4
- BLAŽEK, B.:** *Tváří v tvář obrazovce*. Praha, Slon, 1995. 199 str., ISBN 80-85850-11-7
- BUTON, G., JIRÁK, J.:** *Úvod do studia médií*. Brno, Barrister& Principál, 2001. 391 str., ISBN 80-85947-67-6
- ČÁP, J.:** *Psychologie mnohostranného vývoje člověka*. Praha, SNP, 1990. 292 str., ISBN 80-04-22967-0
- ČERMÁK, I.:** *Dětská agrese*. Brno, CERM, 1998. 22 str., ISBN 80-7204-098-7
- ČERMÁK, I.:** *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou, Fakta, 1999. 204 str., ISBN 80-9026-141-8
- ERB, H. H.:** *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha, Amulet, 2000. 128 str., ISBN 80-86299-22-8
- FRIELINGS DORF, K.:** *Agrese vytváří vztahy*. Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství, 2000. 159 str., ISBN 80-7192-502-0
- FROMM, E.:** *Anatomie lidské destruktivity*. Praha, Nakladatelství LN, 1997. 524 str., ISBN 80-7106-232-4, 91
- HARTL, P., BUDKA, J.:** *Psychologický slovník*. Praha, Česká typografie, 1994., 282 str., 2. vydání, ISBN 80-901549-0-5
- HAYESOVÁ, N.:** *Aplikovaná psychologie*. Praha, Portál, 2003. 224 str., ISBN 80-7178-807-4
- HAYESOVÁ, N.:** *Základy sociální psychologie*. Praha, Portál, 1998. 166 str., ISBN 80-7178-198-3
- KELLER, J.:** *Úvod do sociologie*. Praha, Slon, 1997. 204 str., ISBN 80-85850-25-7
- MAKARIUSOVÁ, V.:** *Vliv násilí v televizních pořadech na chování dětí a mládeže*. In: *Mládež a negativní jevy*. Sborník referátů ze semináře Policejní akademie PČR, Praha, vydavatelství PA ČR, 1996. ISBN 80-85981-22-X
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A.:** *Mládeže a delikvence*. Praha, Portál, 2003. 340 str., 2. vydání, ISBN 80-7178-771-X
- MCLUHAN, M.:** *Člověk, média a elektronická kultura*. Brno, Jota, 2000. 415 str., ISBN 80-7217-128-5
- MCLUHAN, M.:** *Jak rozumět médiím*. Praha, Odeon, 1991. 400 str., ISBN 80-207-0296-2
- MCQUAIL, D.:** *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha Portál, 1999. 448 str., 1. vydání, ISBN 80-7178-200-9
- NAKONEČNÝ, M.:** *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha, Academia, 1997. 438 str., ISBN 80-200-0625-7

ŘÍČAN, P., PITHARTOVÁ, D.: *Krotíme obrazovku.* Praha, Portál, 1995. 62 str., ISBN 80-7178-084-7

ŘÍČAN, P.: *Agresivita a šikana mezi dětmi.* Praha, Portál, 1995. 95 str., ISBN 80-7178-049-9,

ŘÍČAN, P.: *Cesta životem.* Praha, Panorama, 1990. 432 str., ISBN 80-7038-078-0

VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese.* Praha, Portál, 2004. 870 str., 3.vydání, ISBN 80-7178-802-3

VÁGNEROVÁ, M.: *Základypsychologie.* Praha, Karolinum, 2004. 356 str., ISBN 80-246-0841-3

Internetové stránky:

<http://bonusweb.idnes.cz/clanky/>

<http://cz.wikipedia.org/wiki/jader/>

http://is.muni.cz//th/61060/pravf_m/

<http://zavislostiamy.cz>

Seznam grafů

Graf 1: Poměr dívek a chlapců z oslovených skupin respondentů	52
Graf 2: Věkové vymezení oslovených skupin respondentů	53
Graf 3: Výsledek dotazníku	53
Graf 4: Výsledek dotazníku	54
Graf 5: Výsledek dotazníku	54
Graf 6: Výsledek dotazníku	54
Graf 7: Výsledek dotazníku	55
Graf 8: Výsledek dotazníku	55
Graf 9: Výsledek dotazníku	55
Graf 10: Výsledek dotazníku	56
Graf 11: Výsledek dotazníku	56
Graf 12: Výsledek dotazníku	56
Graf 13: Výsledek dotazníku	57
Graf 14: Výsledek dotazníku	57
Graf 15: Výsledek dotazníku	57

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník pro žáky základní školy

Příloha 1: Dotazník pro žáky základní školy

Kolik je Ti let?

Setkal/a jsi se během dosavadní školní docházky s projevem nějaké formy šikany?

- Ano
- Ne

Jaké formy šikany se Tě dotkly?

- Verbální šikana
- Fyzická šikana
- Kyberšikana

Pokud jsi byl/a šikanován/a, sdělil/a jsi to rodičům, spolužákům nebo vyučujícím?

- Ano
- Ne

Pokud jsi byl/a šikanován/a, nechal/a jsi to pro sebe?

- Ano
- Ne

Dostalo se Ti rady, pomoci od dospělých osob?

- Ano
- Ne

Jsi ve škole řádně informován/a o nebezpečí šikany a kyberšikany?

- Ano
- Ne

Slyšel/a jsi o nebezpečí zneužití mobilních telefonů, chatu, e-mailu a sociálních sítí?

- Ano
- Ne

Z jakých zdrojů jsi o nebezpečí kyberšikany slyšel/a?

- Od dospělých osob
- Z tisku
- Z internetu

Dostalo se Ti dostatečné množství, uvítal/a jsi možnost plnohodnotné informace od pracovníků prevence Policie ČR?

- Ano
- Ne

Máš dostatečné množství informací od školního preventisty?

- Ano
- Ne

Víš kde je v objektu školy umístěna schránka důvěry?

- Ano
- Ne

Dokázal/a by jsi přesvědčit oběť jakékoliv formy šikany, aby se obrátil/a na pracovníka prevence?

- Ano
- Ne

Víš o možnostech pomoci, rady od sociálních organizací – Bílý kruh bezpečí, Intervenční centrum apod.?

- Ano
- Ne

Děkuji za vyplněné údaje v tomto dotazníku.